

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Veronika Šilarová

Niccolò Machiavelli a Tommaso Campanella

Niccolò Machiavelli and Tommaso Campanella

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce doc. PhDr. Jiřímu Pelánovi, PhD., za to že se ujmul vedení této práce, za jeho čas, cenné rady a připomínky.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29.července 2014

.....
Veronika Šilarová

Abstrakt

Cílem této práce je analyzovat a následně pak konfrontovat myšlenky a názory Niccola Machiavelliho a Tommasa Campanelly, kteří oba patří mezi významné italské politické filozofy. Díla, která budou analyzována jsou Machiavelliho politický traktát *Il Principe* (Vladař) a Campanellův utopický traktát *La città del sole* (Sluneční stát). Tato práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola je krátkým úvodem, a je následována ústřední částí celé práce. Ve druhé kapitole je představen Niccolò Machiavelli, jeho život a dílo, stejně jako i analýza jeho pohledu na vybraná témata, kterými jsou: ideální panovník, etika a náboženství. Ve třetí kapitole je představen Tommaso Campanella, jeho život, dílo, a také analýza jeho názorů na zvolená témata. Poslední kapitola má shrnující charakter, konfrontuje Machiavelliho názory s těmi Campanellovými a poukazuje na odlišnosti a podobnosti mezi oběma autory.

Klíčová slova

italská literatura; politická teorie; utopie

Abstract

The aim of this work is to analyse and to confront ideas and views of Niccolò Machiavelli and Tommaso Campanella, who are both very important Italian political philosophers. The works that will be analysed are Machiavelli's political treatise *Il Principe* (The Prince) and Campanella's utopian treatise *La città del sole* (The City of the Sun). This work is divided into four chapters. First chapter is a short introduction and is followed by the focal part of the work. In the second chapter is presented Niccolò Machiavelli's life and work as well as the analyse of his views on chosen topics, which are: ideal prince, ethics and religion. In the third chapter is presented Tommaso Campanella's life, work and also analyse of his views on chosen topics. Last chapter has concluding character, confronts Machiavelli's ideas with Campanella's and points out differences and similarities between both authors.

Key words

italian literature; political theory; utopia

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Niccolò Machiavelli.....	7
2.1 Bio-bibliografický medailon.....	7
2.1.1 Il cinquecento: Machiavelliho doba a historický kontext.....	7
2.1.2 Biografie.....	12
2.1.3 Bibliografie.....	14
2.2 Il Principe: Machiavelliho ideální panovník.....	17
2.2.1 Původ panovníka, způsob nabytí moci.....	17
2.2.2 Vlastnosti panovníka.....	18
2.2.3 Dělbba státní moci a státní zřízení.....	21
2.2.4 Vztah panovníka k občanům.....	23
2.3 Machiavelliho etika.....	25
2.3.1 Ctnost a Dobro.....	25
2.3.2 Morálka.....	27
2.3.3 Cíl lidského života.....	29
2.4 Machiavelli a náboženství.....	31
2.4.1 Machiavelli a Bůh.....	31
2.4.2 Náboženství ve státě.....	32
2.5 Machiavelliho pravděpodobný záměr při psaní „Il Principe“.....	36
3. Tommaso Campanella.....	38
3.1 Bio-bibliografický medailon.....	38
3.1.1 Il seicento: Campanellova doba a historický kontext.....	38
3.1.2 Biografie.....	42
3.1.3 Bibliografie.....	44
3.2 Il Principe: Campanellova ideální panovník.....	46
3.2.1 Původ panovníka, způsob nabytí moci.....	46
3.2.2 Dělbba státní moci.....	47
3.2.3 Vlastnosti panovníka.....	49
3.2.4 Vztah panovníka k občanům.....	50
3.3 Campanellova etika.....	52
3.3.1 Ctnost a Dobro.....	52
3.3.2 Morálka.....	54
3.3.3 Cíl lidského života.....	55
3.4 Campanella a náboženství.....	56
3.4.1 Campanella a Bůh.....	56
3.4.2 Náboženství ve státě.....	58
3.5 Campanellův pravděpodobný záměr při psaní „La città del sole“.....	61
4. Závěrečné shrnutí a konfrontace	63
5. Resumé.....	68
6. Riassunto.....	69
7. Summary.....	70
8. Seznam použité literatury.....	71

1. Úvod

Niccolò Machiavelli a Tommaso Campanella patří nepochybně mezi nejvýznamnější italské myslitele všech dob. Ve svých dílech se věnovali rozmanitým tématům, oba dva jsou ale známí především jako autoři zabývající se politickou filozofií.

Cílem této bakalářské práce je analýza klíčových spisů těchto dvou osobností - Machiavelliho spisu *Il principe* (Vladař) a Campanellova utopického traktátu *La città del sole* (Sluneční stát), a následná vzájemná konfrontace myšlenek prezentovaných v těchto dílech.

Zkoumání výše zmíněných děl probíhá prostřednictvím zaměření se na jistá důležitá témata, která je možné nalézt v obou spisech, a následném nastínění postoje obou dvou autorů k těmto vybraným tématům. Na základě této analýzy pak bude přistoupeno ke komparaci a konfrontaci Machiavelliho a Campanellových myšlenek, prezentovaných v analyzovaných dílech. Po tomto úvodu, který tvoří první krátkou kapitolu této bakalářské práce, je práce dále členěna do dalších třech kapitol.

Druhá kapitola práce je věnována osobě Niccola Machiavelliho a jeho spisu *Il Principe*. Na úvod je nastíněn historický kontext, ve kterém Machiavelli působil, a ve kterém toto dílo vzniklo. Dále je pak představen i Machiavelliho život a přehled jeho dalších spisů.

Poté práce přechází k podrobnější analýze spisu *Il Principe*, a uvádí jak se Machiavelli v tomto svém díle staví k těmto tématům: ideální panovník, etika a náboženství. Na konci této části se nachází krátké zamyšlení o pravděpodobném Machiavelliho záměru při psaní tohoto díla.

Třetí kapitola této práce se věnuje Tommasu Campanellovi a jeho *La città del sole*. Struktura této části práce je analogická k části předcházející, která je věnována Machiavellimu. Na začátku je tedy popsána historická situace za Campanellova života a při tvorbě jeho díla, stejně jako je zde obsažen i Campanellův bio-bibliografický medailon.

Poté následuje analýza Campanellova klíčového díla, která zkoumá stejné ideové struktury jako analýza věnována Machiavelliho dílu.

Na konci práce je pak ve čtvrté kapitole dán prostor shrnutí analýz obou děl a jejich vzájemné konfrontaci, kde je poukázáno nejen na odlišnosti mezi Machiavellim a Campanellou, ale také na jisté paralely, které je možné v jejich dílech najít.

Práce při svém zkoumání vychází zejména z primární literatury v italském originále, vedle které je využito i literatury sekundární v italském, českém a anglickém jazyce.

2. Niccolò Machiavelli

2.1 Bio-bibliografický medailon

V následující části práce je představena osobnost Niccola Machiavelliho. Nejprve je, pro lepší pochopení jeho osobě i jeho dílu, v krátkosti popsán historický kontext, ve kterém Machiavelli žil, a ve kterém vznikl i jeho nejznámější spis *Vladař*. Zde jsou zmíněny mimo jiné i některé události, kterých už se sám Machiavelli nedožil, nicméně pro utvoření celistvého obrazu tehdejší doby se zdá být vhodné na ně upozornit. Poté následuje stručná Machiavelliho biografie a přehled jeho dalších děl.

2.1.1 Il cinquecento: Machiavelliho doba a historický kontext

Il cinquecento, tedy 16. století, ze kterého převážně pochází Machiavelliho tvorba, bylo dobou doznívající renesance a nastupujícího baroka. Definice celého cinquecenta jako celku je poměrně problematická. Existuje mínění, že celé toto období bylo vyvrcholením renesance, ale na druhé straně existují i názory, že právě první polovina tohoto století byla jakýmsi vrcholem renesance, zatímco druhá polovina už spadá do období baroka. Nejlepší možná definice je pravděpodobně ta, že cinquecento je zkrátka velmi spletitou cestou od renesance k baroku, během které došlo ke značné proměně jak uměleckého stylu, tak i celé lidské mentality.¹

Šestnácté století bylo stoletím, ve kterém došlo k nejednomu velkému zlomu. Ještě na konci století předcházejícího byl janovským mořeplavcem Kryštofem Kolumbem, který byl ve španělských službách, objeven nový světadíl, což pak mělo následky zasahující až do století dalšího. Španělské království začalo pochopitelně díky objevenému bohatství prosperovat stále více, a společně s Portugalskem se stalo velkou koloniální mocností. Do Evropy se tak dostaly do té doby zcela neznámé plodiny, a zároveň také došlo, kvůli nově objeveným drahým kovům, k určitým cenovým změnám na evropském trhu. Došlo také k přesunu obchodních center do španělských a portugalských měst, zatímco tradičně významné italské přístavy jako Janov či Benátky začaly pomalu upadat.

Roku 1517 došlo k další zlomové události. Byl to rok kdy německý kazatel Martin Luther přibil na dveře kostela ve Wittenburgu svých 95 tezí, ve kterých žádal reformu církve. Potom začalo poměrně rychlé šíření protestantismu po celé Evropě a znamenalo to definitivní rozpad

¹ PELÁN, J. *Slovník italských spisovatelů*. Praha : Libri, 2004, s. 34-35.

dosavadní jednoty katolického náboženství.²

V dobách cinquecenta byla celá Itálie rozdrobena na několik státních útvarů, které byly ve srovnání s tehdejšími evropskými mocnostmi, jako například Francie či Španělsko, poměrně malé a slabé, a o jednotnosti těchto státních útvarů vůbec nemůže být řeč.

Na jihu se rozkládalo Neapolské království a Sicilské království. Ve střední Itálii se nacházel papežský stát, Florentská signorie a Sienská signorie. Na severu bylo Piemontské vévodství, Milánské vévodství a Benátská republika. Dále se na území Itálie nacházely ještě další menší státní útvary, které nebyly tolik významné.³

Niccolò Machiavelli se narodil ve Florencii a prožil zde i většinu svého života, proto se teď zaměříme právě na situaci ve Florencii v době jeho života.

V dobách Lorenza de' Medici (1469 - 1492) měla Florencie v rámci Apeninského poloostrova vůdčí politické postavení a byla v podstatě nejdůležitějším prvkem, pokud jde o udržování celoitalského míru a rovnováhy mezi jednotlivými státními útvary.⁴

Nicméně po Lorenzově smrti, když převzal vládu nad Florencií jeho syn Piero, už byla situace méně příznivá. S blížícím se novým stoletím se po celé Itálii daly pozorovat nejrůznější projevy zbožnosti v důsledku obav z toho, co nastane společně se stoletím nadcházejícím. Nikde se ale tyto náboženské projevy spojené s obavami z budoucnosti neprojevovaly tolik jako právě ve Florencii.

V posledních letech vlády Lorenza Medicejského přišel ze své rodné Ferrary do Florencie dominikánský mnich Girolamo Savonarola a začal zde se svými kázáními. Neustále hlásal, že všichni jsou zkažení, že apokalypsa se blíží, a že je proto nutné očistit se od všech hříchů. Jeho popularita každým dnem vzrůstala a řady jeho následovníků se rozšiřovaly.⁵

Do této situace ve Florencii navíc zasáhl v roce 1494 počátek tzv. italských válek, které pak trvaly až do roku 1529. Tyto války započala Francie, která vyšla z nedávno skončené stoleté války velmi posílená, a v podstatě jen čekala na vhodný okamžik, kdy zahájit svoji expanzi. Záminkou k této expanzi se právě v roce 1494 stal nárok francouzského krále Karla VIII.

(z dynastie Anjou) na Neapolské království na jihu Itálie.⁶

Karel VIII. tedy i se svým vojskem a obávaným dělostřelectvem vstoupil do Itálie, a vydal se na jih k Neapoli. Rozdrobená Itálie neměla v podstatě šanci se bránit, signorie byly totiž

2 MIELI, P. *Il cinquecento: Il rinascimento. Machiavelli e Guicciardini*. Milano : Corriere della sera, 2005, s. 14-15.

3 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 93.

4 Tamtéž, s. 97.

5 Tamtéž, s. 101-102.

6 GEISS, I. *Dějiny světa v souvislostech*. Praha : IŽ, s.r.o., 2002, s. 242-243.

oproti francouzskému vojsku příliš slabé, a tak se Karel VIII. vlastně nesetkal s žádným odporem ze strany Italů.

Francouzů se zalekl i Piero Medicejský, a proto se rozhodl, že se jim vzdá a ještě jim navíc zaplatí. Ve Florencii ale mezitím vypukla vzpoura a Piero byl nakonec nucen utéct do Benátek. Florent'ané poté vyhlásili republiku. Těchto zmatků využila Pisa, která byla do té doby v područí Florencie a vymanila se z florentské nadvlády.⁷

Do čela nově vzniklé Florentské republiky se dostal Girolamo Savonarola, a ve Florencii nastal v podstatě teokratický režim, nesoucí s sebou řadu reforem. Savonarola vypracoval dokonce i ústavu a už pomýšlel i na reformu celé Itálie.⁸

Když dorazil Karel VIII. do Florencie, našel město připravené k obraně proti jeho vojsku. Nedlouho po vyjednávání se Savonarolou podpořil nakonec francouzský král mnichův režim a vydal se i se svým vojskem dál na jih.⁹

Savonarolův režim trval až do roku 1498, nicméně již v roce 1495, když Francouzi – nejsilnější spojenci Florentské republiky – odešli pryč z Itálie, byl už značně oslaben. Postupem času totiž narůstala z mnoha důvodů nespokojenost florentských občanů se stávajícím stavem věcí – s příliš dlouho trvajícím válkou s Pisou či s tím, že Savonarolovy věštby se nevyplňují. Savonarola proto prohlásil, že podstoupí zkoušku ohněm, a dokáže tak všem, že je skutečným prorokem. Na poslední chvíli se pak nicméně pokusil z této zkoušky vymluvit, což nakonec vedlo k jeho zatčení a 22.5.1498 byl oběšen a následně upálen.¹⁰

Po Savonarolově neslavném konci pak trvala republika ještě dalších čtrnáct let. Situace ale byla nadále komplikovaná, jak ve Florencii, tak i na celém Apeninském poloostrově.

V roce 1502 se do čela Florencie dostal Piero Soderini a v tomto postavení setrval až do návratu Medicejských, a tedy do konce republiky.¹¹

Nástupcem francouzského krále Karla VIII. byl jeho bratranec Ludvík XII.¹² Také on se vydal na tažení do Itálie jako jeho předchůdce - chtěl žádat nástupnictví v Miláně a měl zájem i o Neapolské království. Před jeho vstupem do Itálie došlo mezi ním, Benátkami a Švýcarskem k proti-milánské dohodě. Také se dohodl se španělským králem Ferdinandem II. na spojenectví proti Aragoncům v Neapoli. Kromě toho měl také podporu papeže Alexandra VI., a proto nechával ve střední Itálii volnost jeho synovi, kterým byl Cesare Borgia, vévoda

7 VILLARI, P. *Niccolò Machiavelli e i suoi tempi*. Milano : U.Hoepli, 1912, s. 252.

8 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 103.

9 VILLARI, P. *Niccolò Machiavelli e i suoi tempi*. Milano : U.Hoepli, 1912, s. 253.

10 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 105.

11 GARDNER, E.G. *The Story Of Florence*, London : J.M.Dent & co., 1920, s. 137.

12 GEISS, I. *Dějiny světa v souvislostech*. Praha : IŽ, s.r.o., 2002, s. 429.

z Valence.¹³ Ten díky francouzské podpoře získal mnohá území, například Marche či Romagnu.

Alexandr VI. ale v roce 1503 zemřel a moc Cesare Borgii pak začala slábnout. Novým papežem se stal Julius II., který pak roku 1511 založil proti-francouzskou Svatou ligu.

V tomto uskupení byly sjednoceny téměř všechny italské státy, Španělsko a Anglie. Právě tato aliance nakonec vypudila Ludvíka XII. zpět do Francie. Ještě předtím ztratil francouzský král Neapolsko ve prospěch Španělů a nakonec v boji s proti-francouzskou aliancí ztratil i sever Itálie. Přestože v bitvě se Svatou ligou u Ravenny v roce 1512 vyhrál, nakonec ztratil všechna území v severní Itálii, a byl nucen ustoupit.

Toho samého roku přišla španělská vojska do oblasti Toskánska, a po vyplenění Prata napomohli Španělé Medicejským s obnovením jejich vlády ve Florencii.¹⁴

Vzhledem k tomu že Piero de' Medici před několika lety tragicky utonul, hlavními představiteli rodu byli v této době jeho dva mladší bratři: kardinál Giovanni (pozdější papež Lev X.) a Giuliano.¹⁵ Soderini odešel do exilu a Medicejští se tedy díky Španělům mohli opět chopit vlády a začít obnovovat staré pořádky.

Na začátku roku 1513 došlo k incidentu, kdy se Savonarolovi stoupenci Pietro Paolo Boscoli a Agostino Capponi chtěli pokusit o „osvobození“ Florencie od Medicejů prostřednictvím jejich zavraždění. Spiknutí ale bylo nakonec odhaleno a Boscoli i Capponi byli oba popraveni.

V tom samém roce se kardinál Giovanni stal papežem, a do čela Florencie se pak dostal jeho synovec Lorenzo, který vládl podobným způsobem jako jeho děd Lorenzo “Il Magnifico”, a právě jemu také Machiavelli věnoval *Vladaře*. Po Lorenzově smrti se už mezi Medicejskými žádný příliš schopný vládce neobjevil.¹⁶

Mezitím na Apeninském poloostrově nadále pokračovaly italské války. O nadvládu nad Itálií (a vlastně i nad celou Evropou) zde bojovali francouzský král František I. a císař Svaté říše římské Karel V., který byl zároveň i králem španělským. Italské státy se společně s Františkem I., a také s papežem Klementem VII. (z rodiny Medici) spojili do proti-císařské Cognacké ligy. Říšskému vojsku se v bojích dařilo více než vojsku ligy, a postupovalo stále dál na jih. Když byla armáda Karla V. nedaleko Říma jejich velitel vévoda Karel z Bourbonu padl. Vojáci pak bez rozkazu vtrhli do Říma a město drasticky vyplenili.¹⁷

Krátce po této události, známé jako „*sacco di Roma*“, v roce 1527 došlo ve Florencii

13 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 106.

14 GARDNER, E.G. *The Story of Florence*. London : J.M.Dent & co., 1920, s. 140.

15 VILLARI, P. *Niccolò Machiavelli e i suoi tempi*. Milano : U.Hoepli, 1912, s. 182.

16 GARDNER, E.G. *The Story Of Florence*. London : J.M.Dent & co., 1920, s. 140-141.

17 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 116-117.

k dalšímu zvratu a Florentinové znovu vyhnali Medicejské z města a vyhlásili republiku.¹⁸

Mentalita cinquecenta navazovala na humanistický antropocentrismus z období quattrocenta. Nicméně již na počátku století, jak to jasně lze vidět právě u Niccola Machiavelliho, se humanistický antropocentrismus přetransformoval do jakéhosi bezohledného a surového individualismu.

Ve společnosti ale stále přetrvávaly humanistické ideály z quattrocenta. I ve století následujícím tedy působili výborní filologové jako Pietro Vettori nebo Vincenzo Borghini, stejně tak jako i významní sběratelé rukopisů např. Fulvio Orsini.

V literatuře docházelo k její postupné laicizaci, ač se ještě nedá mluvit o nějaké její úplné demokratizaci.

Latina se nadále těšila mezi vzdělanci velké prestiži, latinsky se psaly mnohé verše či historické práce. Jazykem národní literatury byla ale už tehdy definitivně italština, respektive její toskánská podoba. Mimo to se ale také zrodila dialektální literatura, kterou právě díky kodifikaci literární italštiny bylo možné nějakým způsobem na čem promítat.

Diskuze o jazyce, která začala už v předchozím století, byla v cinquecentu obnovena, ale tentokrát už se diskutovalo pouze o „volgare“ a jeho správném používání. Znamý učenec Pietro Bembo napsal během první poloviny cinquecenta svou studii *Prose nelle quali si ragiona della volgar lingua* (Pojednání o lidovém jazyku), ve které zastával tezi, že základem italštiny by měla být florentština velkých trecentistů (Petrarca by měl být vzorem pro poezii, zatímco Boccaccio pro prózu.). Právě to odstartovalo mezi učenici již zmíněnou debatu o správné formě italštiny a jejím použití.¹⁹

Cinquecento bylo také dobou zrodu moderního divadla v Itálii, které se zcela odtrhlo od středověké tradice. Toto divadlo se v podstatě snažilo o nápodobu antických vzorů, jako byli například Plautus, Terentius či Seneca. Do převzatých schémat starořímských autorů byly často zakomponovány i různé nové motivy. Změnilo se také publikum, divadlo se nehrálo pro lidové vrstvy, ale přesunulo se na královské dvory.²⁰

Mezi Machiavelliho literární současníky patřil například Ludovico Ariosto, který byl v rámci cinquecenta - stejně jako sám Machiavelli - velkou individualitou. Jeho *Orlando furioso* (Zuřivý Roland) má už některé typicky barokní znaky (jako například nejasnou hranici mezi snem a realitou), jedná se ale zároveň o dílo vrcholné renesance. Dalším současníkem byl i Francesco Guicciardini.

18 GARDNER, E.G. *The Story Of Florence*. London : J.M.Dent & co., 1920, s. 142.

19 PELÁN, J. *Slovník italských spisovatelů*. Praha : Libri, 2004, s. 38.

20 Tamtéž, s. 42.

Guicciardini sdílel s Machiavellim jeho skepticismus a individualismus, nicméně měl poněkud odlišný postoj k dějinám, který byl tomu Machiavelliho téměř opačný. Guicciardini totiž tvrdil, že každý historický fakt musí být interpretován ve své jedinečnosti, a nelze tedy na základě minulých historických faktů vyvodit nějaký návod, který by pomohl v budoucnosti.

Pokud jde o výtvarné umění, cinquecento je zcela jistě velmi významnou epochou. Vždyť právě v této době byla vytvořena některá nejznámější a nejslavnější výtvarná díla. Na konci patnáctého století dokončil Leonardo da Vinci svou *Poslední večeři*, Michelangelo Buonarroti skončil s pracemi na *Pietě* a Fra Bartolomeo začal s pracemi na *Posledním soudu* v Santa Maria Nuova. Právě tato tři díla by se dala považovat za počátek nastupujícího cinquecenta.

Z hlediska výtvarného umění byla významným italským městem, kde na začátku 16.století působili mnozí umělci, právě Florencie. Působil zde například Michelangelo, který zde dokončil svou sochu *Davida*, Da Vinci zde namaloval patrně nejznámější obraz všech dob – *La Gioconda* (nazývaný též Mona Lisa), a do města přišel také mladý Raffael Santi, který se zde na čtyři roky usadil.²¹

2.1.2 Biografie

Niccolò Machiavelli se narodil ve Florencii 3.května 1469. Jeho rodiče byli právník Bernardo Machiavelli a jeho žena Bartolomea de' Nelli. Machiavelli byl po dvou dcerách jejich třetím dítětem, a zároveň také jejich prvorozeným synem.²²

Jednalo se o starou toskánskou rodinu, pocházející původně z Montespertoli, malé komuny nedaleko Florencie.²³ I přestože Machiavelliho rodina patřila mezi pozemkové vlastníky, nejednalo se o rodinu příliš movitou. Otec rodiny Bernardo nemohl dokonce ani kvůli dluhům vykonávat právníckou profesi.²⁴

O Machiavelliho raném životě ani o jeho studiích se toho příliš neví, jelikož se o něm z tohoto období nedochovaly v podstatě žádné zprávy. Zlomek zpráv, co se o něm přece jen dochoval, pochází ze vzpomínek *Libro di ricordi* (Kniha vzpomínek) jeho otce.²⁵ Podle toho se zdá, že se již od svého mládí Machiavelli zajímal o humanitní vědy. V květnu roku 1478 začal studovat latinu, o čtyři roky později začal se studiem základů aritmetiky, a mimo to psal

21 GARDNER, E.G. *The Story Of Florence*. London : J.M.Dent & co., 1920, s. 137-138.

22 MIELI, P. *Il cinquecento: Il rinascimento. Machiavelli e Guicciardini*. Milano : Corriere della sera, 2005, s. 125.

23 VILLARI, P. *Niccolò Machiavelli e i suoi tempi*. Milano : U.Hoepli, 1912, s. 295.

24 WHITE, M. *Machiavelli: Nepochopený muž*. Praha : BB/art, 2006, s. 27.

25 MIELI, P. *Il cinquecento: Il rinascimento. Machiavelli e Guicciardini*. Milano : Corriere della sera, 2005, s. 125.

také první krátké poznámky v latině. Všeobecně se má za to, že řecky Machiavelli neuměl, přesto byl ale zřejmě velmi dobře obeznámen s díly klasických řeckých autorů, jelikož je nejspíše studoval v latinském překladu.²⁶

Prvním Machiavelliho dochovaným textem je dopis z března roku 1498, ve kterém se kriticky vyjadřuje na adresu mnicha Savonaroly, který v té době de facto vládl Florencii.²⁷

Po pádu Savonaroly (také v roce 1498) začala Machiavelliho kariéra ve službách Florentské republiky. Bylo mu sice pouhých 29 let a pravděpodobně neměl žádné předchozí zkušenosti v administrativě či v politice, ale i přesto byl Velkou radou schválen na poměrně významnou pozici tajemníka druhé kanceláře Florentské republiky.

Pouhý rok po začátku této jeho politické kariéry se dostal do funkce sekretáře úřadu „Dieci della Guerra“, který měl na starosti zahraniční a diplomatické záležitosti.²⁸

Ke konci toho samého roku se Machiavelli vydal na svou první diplomatickou misi. Cílem této jeho cesty bylo město Pontedera, kam se Machiavelli vydal vyjednávat s pánem Piombina, kterým byl Jacopo IV d'Appiano.²⁹

V následujících letech pak podnikl celou řadu dalších diplomatických cest. Mezi místa, která při těchto cestách navštívil, patřila například Francie, Svátá říše římská, papežský stát v Římě, Sienská republika a mnohá další území.³⁰

V roce 1501 se Machiavelli oženil s Mariettou Corsini, s níž měl postupně čtyři syny (Bernardo, Ludovico, Piero a Guido) a jednu dceru (Bartolomea nebo Baccia).³¹

V době, kdy byl v čele Florencie gonfaloniere Piero Soderini, tedy na samém začátku 16.století, měl na starost výběr do florentských lidových milic, jelikož v tehdejší neklidné době bylo nezbytné, aby se Florencie postarala o svoji vlastní obranu proti možným útokům zvenčí.³²

V roce 1512, v rámci stále pokračujících francouzských válek, vstoupili Španělé (jakožto spojenci Medicejských, kteří se snažili získat Florencii zpět pod svoji vládu) na florentské území. Po vyplenění Prata se jim Florent'ané vzdali³³ a Medicejští se tedy vrátili zpět do čela Florencie.

Machiavelli zůstal až do poslední chvíle věrný Soderinimu, nicméně když se k moci nakonec

26 Tamtéž, s. 24.

27 VILLARI, P. *Niccolò Machiavelli e i suoi tempi*. Milano : U.Hoepli, 1912, s. 293.

28 SKINNER, Q. *Machiavelli: A very short introduction*. New York: Oxford University Press Inc., 2000, s. 3-7.

29 VILLARI, P. *Niccolò Machiavelli e i suoi tempi*. Milano : U.Hoepli, 1912, s. 317.

30 MIELI, P. *Il cinquecento: Il rinascimento. Machiavelli e Guicciardini*. Milano : Corriere della sera, 2005, s. 25.

31 Tamtéž, s.126.

32 GARDNER, E.G. *The Story Of Florence*. London : J.M.Dent & co., 1920, s. 137.

33 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 106.

opět dostali Medicejští, Machiavelli byl připraven dát se do jejich služeb. Zakrátko byl ale obviněn z toho, že se podílel na Boscolioho spiknutí, a proto byl uvězněn a mučen.³⁴ Nakonec byl propuštěn, ale bylo mu zapovězeno vykonávat jakékoliv veřejné funkce, a tak odešel v roce 1513 do Sant'Andrea in Percussina, což je malá vesnice na jihu Florencie. Právě zde začal ještě téhož roku psát své nejznámější dílo *Il principe* (Vladař).

V roce 1520 byl omilostněn a stal se oficiálním historikem Medicejských. Následně byl pověřen Giuliem Medicim (pozdější papež Klement VII.), aby sepsal florentské dějiny. Toto dílo dokončil o pět let později.

Již o rok později, tedy v roce 1526, došlo k nechvalně proslulé události, známé jako „sacco di Roma“. Medicejští byli poté opět vyhnáni z města a Florentinové vyhlásili republiku.³⁵

Machiavelli zemřel ve Florencii nedlouho poté 21.června 1527. Jeho tělo je pochováno ve florentské bazilice Santa Croce.³⁶

2.1.3 Bibliografie

Jak už bylo řečeno v předchozím textu, nejstarší písemností dochovanou od Machiavelliho je text z roku 1498, ve kterém kritizuje Savonarolu a předpovídá mu brzký konec.

Machiavelliho tvorba je poměrně různorodá a dala by se rozdělit do tří skupin: politické spisy, historické spisy a spisy literární (proza i poezie).

Nejrozšířenější kategorií jeho spisů jsou nepochybně spisy politické a vojenské. V květnu roku 1499 vyšel Machiavelliho první politický text *Discorso fatto al magistrato dei dieci sopra le cose di Pisa* (Řeč o Pise).

V době svého diplomatického působení, které trvalo od roku 1498 až do roku 1512 (do návratu Medicejských do Florencie), napsal celou řadu politických spisů. Uvedmě například *Sommario delle cose della città di Lucca* (Souhrn záležitostí města Lucca), *De natura Gallorum* (O povaze francouzské), *Ritratto di cose della Francia* (Popis francouzských záležitostí), *Ritratto di cose della Magna* (Popis německých záležitostí) či *Compedium rerum decemnio in Italia gestarum* (Přehled italských událostí posledního desetiletí).

V době svého exilu, tedy v letech 1513 – 1520, vznikly Machiavelliho nejvýznamnější politické spisy.

Takovým důležitým politickým spisem je rozhodně *Dell'arte della guerra* (Úvahy o umění válečném), které bylo poprvé vydáno v roce 1521. Zde Machiavelli uvažuje nad

34 VILLARI, P. *Niccolò Machiavelli e i suoi tempi*. Milano : U.Hoepli, 1912, s. 141.

35 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 117.

36 SKINNER, Q. *Machiavelli: A very short introduction*. New York : Oxford University Press Inc., 2000, s. 99.

problematikou organizace vojska a nad způsobem, jakým vést války. Na začátku tohoto díla hledá rozdíly mezi civilním životem a životem vojenským, přičemž poukazuje různými příklady na to, jak k sobě tyto dva způsoby života měly v dávné minulosti blízko. Machiavelli velmi často využívá historických příkladů z různých konkrétních bitev, a ukazuje na nich například různé vojenské taktiky.

V exilu také roku 1513 Machiavelli napsal své nejznámější dílo *Il principe* (Vladař), kterým se tato práce bude podrobněji zabývat ve svých dalších částech.

Třetí Machiavelliho důležitý politický spis je poněkud na hranici s další kategorií jeho spisů, nejedná se totiž o čistě politický text. Jde o politicko-historické dílo *Discorsi sopra la prima Deca di Tito Livio* (Rozpravy nad prvními desíti knihami Tita Livie), kde se Machiavelli zabývá zejména republikami, od jejich vzniku až po jejich další vývoj.

Další kategorií Machiavelliho děl jsou historické spisy. Nejvýznamnějším spisem této skupiny je zcela jistě rozsáhlé dílo *Istorie fiorentine* (Florentské letopisy). Machiavelli byl pověřen sepsáním těchto dějin od Medicejských. Dílo začal psát v roce 1520, a dokončil je o pět let později. První vydání nicméně vyšlo až po jeho smrti. Machiavelli zde provádí velmi podrobný rozbor florentských dějin, a zároveň ukazuje i celkový historický vývoj Itálie. Dějiny končí v roce 1492, tedy v roce kdy skončila vláda Lorenza Medicejského, zvaného „Il Magnifico“. Machiavelli připomíná všechny slavné a již minulé momenty, a na budoucnost hledí v podstatě značně skepticky. Varuje před zachvácením Itálie cizími mocnostmi a naději vidí pouze v nějakém silném a autoritativním vladaři.

Méně významným historickým dílem je pak životopis *La vita di Castruccio Castracani da Lucca* (Život Castruccia Castracaniho z Lukky).

Poslední skupinou Machiavelliho spisů jsou jeho literární a divadelní spisy.

Nejznámějším Machiavelliho dramatem je pravděpodobně poněkud svérázná komedie *La mandragola* (Mandragora) z roku 1524 o zkaženosti italské společnosti. Komedie má 5 dějství a Machiavelli dodržuje princip trojí jednoty. Hlavní postavou je mladík Callimaco, který je zamilován do Lucrezie. Ta je ale vdaná za starého a nepřítelš inteligentního právníka Niccia. Callimaco proto použije lest a namluví Nicciově, že aby jeho zřejmě neplodná žena mohla počít dítě, musí vypít nápoj z kořene mandragory, nicméně první, s kým po vypití tohoto nápoje Lucrezia stráví noc, zemře. A tak navrhne Callimaco Nicciově, že on se tedy „obětuje“. Všichni se tedy na konci zdají být spokojeni, Callimaco dosáhne svého, Lucrezia získá milence a Niccio získá dědice, po kterém tolik touží.

Další Machiavelliho komedií je *Clizia*, což je v podstatě adaptace Plautovy hry *Casina*.

Machiavelli také přeložil Terentiovu divadelní hru *Adria* z latiny do italštiny.

Machiavelli psal i básně a je tak autorem několika poetických děl: báseň *Decennale primo* (První desetiletí) a její nedokončené volné pokračování *Decennale secondo* (Druhé desetiletí), báseň *I Capitoli*, básnická sbírka *Canti carnascialeschi* (Karnevalové zpěvy), *Rime varie* (Různé rýmy), a také další nedokončeného dílo *L'asino* (Osel).

Nakonec jsou zde ještě texty prozaické. K nim patří třeba pohádka *Favola* (Pohádka), novela *Belfagor arcidiavolo* (Belfagor) - vyprávějící o arcid'áblu který je poslan z pekla na zemi, aby zde zkoumal manželskou instituci - ,či traktát zabývající se jazykem *Discorso o dialogo intorno alla nostra lingua* (Dialog o našem jazyku). Zde se Machiavelli pouští do polemiky s Pietrem Bembem, který zastával tezi, že základem italštiny by měla být florentština velkých trecentistů (tj. Petrarca a Boccaccio). Machiavelli s tímto názorem nesouhlasí a v tomto svém pojednání říká, že literární jazyk by měl spíše být podřízen mluvenému úzu.³⁷

³⁷ PELÁN, J. *Slovník italských spisovatelů*. Praha : Libri, 2004, s. 38.

2.2 Il Principe: Machiavelliho ideální panovník

Niccolò Machiavelli popisuje, jak by podle něho měl vypadat ideální panovník zejména ve svém nejznámějším spise *Il principe* (Vladař). Následující část této práce tedy bude primárně vycházet právě z tohoto díla, přičemž bude zkoumat různé aspekty Machiavelliho ideálního panovníka.

2.2.1 Původ panovníka, způsob nabytí moci

Nedá se zcela jednoznačně říct, zda by podle Machiavelliho názoru měl být ideální panovník urozeného původu či ne. Ve *Vladaři* není potencionální neurozený vládce nikterak zavrhován, nicméně vzhledem k tomu, že pokud hlava státu pochází z vládnoucí dynastie, která působí v dané zemi již delší dobu, je pak v takovém případě pro panovníka přirozeně nejlehčí vládu získat, a zcela nepochybně je také lehčí si ji udržet i nadále.

Dědičný vladař, který by se dal označit za „přirozeného“ vladaře, ač si svou moc nikterak nevydobył, tak si ji snadněji udrží, protože lid je zvyklý na vládu jeho rodu, a pokud se dědičný panovník drží zavedených pořádků a nedělá žádné velké změny, není pro něho těžké si vládu ve státě udržet.

Pro panovníka, který území, jemuž se chystá vládnout, nezdědil ale získal ho například s pomocí vojska, je situace o poznání těžší. Zde se totiž musí potýkat s nejrůznějšími nepřijemnostmi.

Machiavelli píše, že člověk má přirozenou touhu po dobývání, a že panovník si nemůže udržet svá území ani svoji moc, pokud je stále jen v klidu, jelikož vše kolem je v neustálém pohybu. V *Rozpravách nad prvními desíti knihami Tita Livia* Machiavelli říká, že člověk, který si chce udržet své vlastnictví, má ve skutečnosti stejné přání jako ten, který chce něco nového dobývat. Je tomu tak, protože ti kteří mají něco ve svém vlastnictví, se o to neustále strachují a nikdy to nepovažují za zcela jisté a permanentní. Za jisté je vždy považováno právě aktuálně dobývané či zcela nově dobyté území.³⁸

Pro vladaře i pro republiky by tedy mělo být dobývání nových území jednou z priorit, jelikož tímto způsobem si vlastně své vlastnictví udržují.³⁹

Panovník, který získá svá území a svou moc dobýváním ve spojení s *virtù*, tedy vlastním přičiněním (tj. vlastně úplně opačným způsobem, než se k vládě dostane panovník dědičný), si

38 MACHIAVELLI, N. *Discorsi sopra la prima Deca di Tito Livio*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze : Sansoni, 1971

39 MANSFIELD, H.C. *Machiavelli's virtue*. Pbk. ed. Chicago: University of Chicago Press, 1998, s. 290 – 291.

je také velmi snadno udrží.

I přestože ho získání moci ve státě stojí o moc větší úsilí než panovníka z již vládnoucího rodu, je pro něj stejně tak snadné, ba ještě snažší, si svá území a svou moc v zemi udržet. „*Quelli e' quali per vie virtuose, simili e costoro, diventano principi, acquistano el principato con difficoltà, ma con facilità lo tengono.*” (Pro ty, kteří získali vládu vlastním přičiněním, je obtížné knížectví získat, ale mnohem lehčí si je udržet.)⁴⁰

Důležité také je, že Machiavelliho vladař, prezentovaný v jeho díle, je jaksi „nový”, nedědí po svých předchůdcích stát v nějakém určitém konkrétním stavu. Pro vladaře je velmi důležité, aby se po uchopení vlády soustředil na nový začátek, a na budování základů úplně od znova.⁴¹ Je nezbytně nutné položit státu pevné základy, protože prostřednictvím takovýchto pevných základů by nemělo být pro panovníka příliš složité udržet se u moci.⁴²

2.2.2 Vlastnosti panovníka

Machiavelli je obecně ohledně lidské povahy velkým pesimistou. Nevěří v dobro v člověku, spíše naopak – lidi považuje za špatné a slabé už z jejich podstaty.

V celém díle klade Machiavelli důraz na realitu a nikterak se nesnaží tvrdit, že správný panovník by měl mít všechny možné ideální lidské vlastnosti. Domnívá se, že vzhledem k tomu, že lidé většinou nejsou ušlechtilí ani dobří, nemá cenu, aby se člověk snažil za každou cenu se takto chovat. „*Uno uomo che voglia fare in tutte le parte professione di buono, conviene rovini infra tanti che non sono buoni.*” (A člověk, který se chce za všech okolností chovat ušlechtilé a jevit se všem jako dobrý člověk, se zlou se potáže mezi tolika lidmi, kteří dobří nejsou.)⁴³

Machiavelli se zaměřuje na skutečnost, a panovníka nijak neidealizuje, soustředí se především na to, jaké vlastnosti budou panovníkovi užitečné v praxi v reálném světě a při jednání se skutečnými lidmi. Nepojednává o ideálních situacích ani o ideálních podmínkách.

Ač zmiňuje, že by samozřejmě bylo nejlepší, kdyby panovník oplýval všemi ideálními lidskými vlastnostmi, vzápětí dodává, že je samozřejmě nemožné, aby takový člověk existoval.

Dále klade důraz na to, že panovník by si neměl všímat toho, co se o něm mezi lidmi říká,

40 MACHIAVELLI, N. *Il Principe*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze : Sansoni, 1971, s. 265. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Přel. J.Hajný. Praha : Nakladatelství XYZ, 2012, s. 54. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání.

41 REBHORN, W.A. *Machiavelli's Prince in the epic tradition*. In: Najemy, J.M. *Cambridge Companion To Machiavelli*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 80

42 MACHIAVELLI, N. *Il Principe*. Op. cit. s. 266, s. 272, s. 275.

43 MACHIAVELLI, N. *Il Principe*. Op. cit. s. 280. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 111.

jelikož stejně není možné se zavděčit všem, a vždy se najde někdo, kdo s jeho činy nebude souhlasit. Měl by jednat podle sebe a ne podle mínění ostatních. Machiavelli píše: „*Se si considerrà bene tutto, si troverrà qualche cosa che parrà virtù , e, seguendola, sarebbe la ruina sua; e qualcuna altra che parrà vizio, e, seguendola, ne riesce la securtà e il bene essere.*” (Vždyť šlechtnost by ho mohla v určité situaci uvrhnout do záhuby, a naopak, co na první pohled vypadá jako špatnost, může znamenat prospěch a bezpečnost pro celou zem.)⁴⁴

Důležitá je u panovníka správná míra štědrosti. Nemělo by se to s ní moc přehánět a neměla by být uplatňována neustále, ale vždy v tu pravou chvíli a za správných okolností. Přílišná štědrost může totiž vést k nadměrnému rozhazování peněz, a to může samozřejmě dále vést k hospodářským problémům. I pokud jde o štědrost, upozorňuje Machiavelli na to, že nezáleží na mínění lidí. Říká, že přestože se jim panovník může jevit jako lakomý, poznají pak z jeho činů, zda umí s penězi hospodařit, a zda je umí správně využívat.

Pokud je ale panovník se svým vojskem na válečném tažení, zde je velká štědrost na místě, jelikož vojsko vždy lační po kořisti, a ta by jim měla být dopřána.

Schovívavost a lidskost nejsou podle Machiavelliho vždy prospěšné. Někdy je totiž třeba tvrdost a přísnost, aby si panovník zajistil v zemi pořádek a poslušnost. Je mnohem důležitější být mezi lidmi respektovaný než oblíbený, a obojí být nelze. Je tedy lepší přistupovat čas od času k přísným trestům, než být schovívavý a vše stále promíjet. Tak se ve státě udrží kázeň.

Machiavelli vychvaluje přísné trestání zločinců, a to včetně trestů smrti. Podle Machiavelliho mají důsledné a nemilosrdné tresty blahý efekt na společnost. Jejich prostřednictvím jsou totiž lidé udržováni ve strachu z páchání zločinů.

Stává se, že vladař, který je ze začátku přísný, a který své poddané za jejich prohřešky důsledně trestá, se časem stane příliš milosrdným a náchylným k odpouštění různých přečinů. Takový vladařův přístup je ale špatný, jelikož lid by měl být udržován v určitém strachu z potencionálních trestů. Exekuce, které si lid bude pamatovat, jsou podle Machiavelliho klíčové pro zachování stavajícího režimu.⁴⁵

V *Rozpravách nad prvními deseti knihami Tita Livia* Machiavelli tvrdí, že pokaždé při nastolení nového režimu by mělo dojít k nějaké exemplární popravě odpůrců režimu, aby byly další takoví případní odpůrci zastrašeni od možných proti-režimních akcí. Machiavelli píše: „*Come, dopo una mutazione di stato, o da reppublica in tirannide o da tirannide in reppublica, è necessaria una esecuzione memorabile contro a' nimici delle condizioni*

44 Tamtéž, s. 280. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 113.

45 MANSFIELD, H.C. *Machiavelli's virtue*. Pbk. ed. Chicago: University of Chicago Press, 1998, s. 299.

*presenti.*⁴⁶ (Po změně státního zřízení, buď z republiky na tyranidu, nebo z tyranidy na republiku, je nutná exemplární poprava nepřátel aktuálních podmínek.)

K trestům by rozhodně nemělo být přistupováno pouze střídmě, a lid by si měl být velmi dobře vědom, co jej čeká v případě jejich neposlušnosti.

V případě přílišného milosrdenství ze strany panovníka hodně lidí „zdivočí“, a uchylují se k nejrůznějším zločinům a krutostem. Podle Machiavelliho se něco takového stalo i ve Florencii, jelikož vladař byl k lidem příliš milostivý.

Pokud si větší množství lidí zaslouží být potrestáno, ale je z nich potrestána jen část, ti kteří nebyli potrestáni jsou tím vlastně pouze povzbuzeni k dalším nepokojům a nepravostem. Kdyby však bylo náhodně vybráno pouze pár lidí, kteří by dostali trest smrti, nepotrestaní budou mít pak strach se příště dopustit dalších zločinů. Tresty tedy výrazně pomáhají ve státě k dodržování zákonů.⁴⁷

Je důležité, aby byl panovník mezi lidmi respektován, ale na druhou stranu by vyloženě z jeho osoby lidé neměli mít strach, jelikož ze strachu plyne nenávisť.

Respekt si lze udržet vcelku snadno. A to tak, že vládce nebude brát svým poddaným jejich ženy ani jejich majetek.

Podle Machiavelliho není v praxi pro panovníka výhodné, aby vždy za každých okolností a za každou cenu držel své slovo. Pokud by tedy dodržení slova znamenalo pro panovníka nějaké obtíže, nemusí se starat o jeho dodržování. Vzhledem k tomu, že nejsou ani všichni ostatní lidé čestní, bylo by pro panovníka vlastně nevýhodné, kdyby on vždy čestný byl.

Machiavelli píše: „*Dovete, adunque, sapere come sono due generazioni di combattere: l'uno con le leggi, l'altro con la forza: quel primo è proprio dello uomo, quel secondo è delle bestie: ma perché el primo molte volte non basta, conviene ricorrere al secondo. Pertanto, a uno principe è necessario sapere bene usare la bestia e l'uomo.*” (Na tomto světě existují dva způsoby jednání: jedno je ve shodě se zákony lidskými, druhé se zákony přírodními. A když nestačí k dosažení cíle to první, pak se nedá nic dělat a musí se sáhnout i k druhému. Skutečný panovník musí ovládat obojí.)⁴⁸

Znamená to, že správný vládce by se měl umět chovat ve správnou chvíli jako člověk, a ve správnou chvíli zase jako „zvíře“. Tímto „zvířetem“, kterým by měl správný panovník umět být, by měla být napůl liška a napůl lev. „*Debbe di quelle pigliare la golpe e il liono; perché*

46 MACHIAVELLI, N. *Discorsi sopra la prima Deca di Tito Livio*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze : Sansoni, 1971, s. 198.

47 MANSFIELD, H.C. *Machiavelli's virtue*. Pbk. ed. Chicago: University of Chicago Press, 1998, s. 300-301.

48 MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op. Cit., s. 283. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s.123.

il lione non si defende da' lacci, la golpe non si defende da' lupi. Bisogna, adunque, essere golpe e conoscere e' lacci, e lione e sbigottire e' lupi. Coloro che stanno semplicemente in sul liono, non se ne intendano." (Měl by dávat přednost lišce a lvovi. Lev nepostřehne léčku, liška si neporadí s vlky. Měl by tedy být bystrý jako liška a silný jako lev. Kdo myslí, že vystačí se silou, tomu nepatří do ruky žezlo.)⁴⁹

Další vlastností, kterou by měl správný panovník mít, je stálost a rozhodnost. Vladař by měl svá rozhodnutí vždy pečlivě zvážit, a poté je již neměnit a stát si za nimi.

Důležité jsou u panovníka (ale i obecně u všech lidí) výsledky jeho konání, a pokud jsou úspěšné, lidem tolik nezáleží na tom, jakých prostředků k jejich dosažení bylo použito. Pokud to tedy povede k blahu celého státu jako celku a k dobrým výsledkům, je panovníkovi dovoleno používat k tomu v podstatě jakékoliv prostředky.

Podle Machiavelliho není hlavní, aby měl vladař všechny kladné vlastnosti, ostatním by se ale mělo zdát, že je skutečně má. „*A uno principe, adunque, non è necessario avere in fatto tutte le soprascritte qualità, ma è bene necessario parere di averle.*” (Vládce tedy nemusí nutně mít všechny kladné vlastnosti, ale měl by umět vzbudit zdání, že je nepostráda.)⁵⁰

A i v případě, že by nějaký vládce opravdu všechny tyto ideální vlastnosti měl, není vždy vhodné jich stále využívat. Pokud nastane situace, ve které se nehodí využívat takových kladných vlastností, pak by je panovník využívat neměl. Panovník by se měl totiž rozhodně vyhýbat všem vlastnostem, které mohou oslabit jeho moc.

2.2.3 Dělbá státní moci a státní zřízení

V kontextu celé Machiavelliho tvorby se nedá říct, zda preferuje monarchii před republikou či právě naopak. Zatímco ve svém díle *Rozpravy nad prvními deseti knihami Tita Livie* se kloní na stranu republiky, ve *Vladaři* se jeví jako zastánce monarchie.⁵¹

V každém případě je pro Machiavelliho velmi důležitá silná osobnost panovníka, jehož hlavním úkolem je udržet si, a uchránit své území. S tím úzce souvisí vladařova schopnost splňovat požadavky šlechty i lidu, a udržovat tak mezi nimi určitou rovnováhu. Vedle ochrany státu by se měl panovník také soustředit na expanzivní politiku a nadále své území rozšiřovat, jak již bylo uvedeno výše v této práci.

Dá se říct, že ve *Vladaři* v podstatě stát splývá s osobou panovníka. Stát není neosobní, jako je tomu v dnešní době u moderních států, u Machiavelliho je totiž stát panovník.⁵²

49 Tamtéž, s. 283. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 124.

50 Tamtéž, s. 284. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 125.

51 VALEŠ, L. *Dějiny politických teorií*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 130.

52 MANSFIELD, H.C. *Machiavelli's virtue*. Pbk. ed. Chicago: University of Chicago Press, 1998, s. 288-289.

Machiavelli zde například píše: „*Né creda mai alcuno stato potere sempre pigliare partiti securi...*”⁵³ (Nikdy nevěř, že nějaký stát může vždy volit jen bezpečná rozhodnutí...), na jiném místě zase stojí: „*quando lo stato ha bisogno de' cittadini...*”⁵⁴ (když stát potřebuje své občany...) zdá se, že hovoří o státě, ale ve skutečnosti zde Machiavelli mluví o osobě panovníka.

Machiavelli v podstatě rozlišuje dva možné způsoby, jak může panovník vládnout. V jednom případě vládne panovník zemi sám a všichni ostatní jsou jeho poddaní, jejichž je svrchovaným pánem. Ve druhém případě se pak o moc de facto dělí s různými barony, kteří mají v rámci panovníkem spravované země svá vlastní území a své vlastní poddané. „*o per uno principe e tutti gli altri servi, e' quali come ministri, per grazia e concessione sua, aiutano governare quello regno; o per uno principe e per baroni, e' quali, non per grazia del signore, ma per antichità di sangue, tengano quel grado.*” (Bud' stojí v čele země panovník sám a všichni jeho ministři spravují krajinu z jeho milosti a vůle, nebo vládne spolu s barony, kteří si své postavení zachovávají nikoli z milosti vládce, ale jako výsadu svého starobylého rodu.)⁵⁵

Machiavelli považuje první uvedený případ za příznivější pro vladaře, jelikož pokud vládne vskutku svrchovaně a absolutisticky, a o vládu se skutečně s nikým nedělí, je mezi svými poddanými více oblíben, a tím pádem je pro něho vládnutí o poznání snazší.

Machiavellim je pokládán za ideální velmi silný stát, který má v čele silného vůdce. Panovník by měl být tou nejvyšší autoritou a měl by to být rozhodně on, kdo má největší moc ve státě. Tato moc by měla být absolutní a neměla by být nijak regulována.

Panovník by tedy měl mít nepochybně hlavní podíl moci, nicméně Machiavelli se také vyslovuje pro určité rozdělení státní moci do dvou různých složek.

Dobrým společenským systémem se mu zdá být takový, ve kterém existují určité na sobě nezávislé složky, které se navzájem kontrolují, a zároveň se udržují v rovnováze.

Jednou z těchto složek je parlament, který podle Machiavelliho slouží nejen jako jakýsi mantinel pro šlechtu a všelijaké její úskoky, ale zároveň také jako ochrana lidu. Aby vládce nebyl obviňován ze strany šlechty, že nadržuje lidu, a ze strany lidu, že nadržuje šlechtě, je dobrým řešením nezávislý a nestranný parlament, který podle Machiavelliho slov, usměrňuje mocné a ochraňuje slabé. Vladař přitom nemůže být osočován ani z jedné strany, že preferuje jedny na úkor druhých. „*Né possé essere questo ordine migliore né più prudente, né che sia maggiore cagione della securtà del re e del regno.*” („Neznám lepší a moudřejší instituci nad

53 MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op. cit. s. 292.

54 Tamtéž, s. 272

55 Tamtéž, s. 262. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 41.

*tuto. Je zatím nejlepším opatřením, jak chránit trůn a bezpečnost říše.”*⁵⁶

Parlament by tedy měl potlačovat pro vladaře často nebezpečně ambice šlechty, a zároveň by také měl ochraňovat lid. Sám panovník by tak nemusel nadále řešit rovnováhu mezi šlechtou a lidem, a v této záležitosti by mohl být nestranný.

Díky tomu, že panovník bude takto zbaven určitých nepopulárních povinností, zatímco ty populárnější mu zůstanou, bude pak i oblíbenější mezi lidmi.

Machiavelli, oddělující od sebe exekutivu a jurisdikci, je úplně prvním myslitelem, který použil výraz „*esecutivo*” v moderním slovasmyslu.⁵⁷

Za příklad takto rozdělené státní moci je v tomto kontextu ve *Vladaři* uváděn francouzský Parlament.

Tehdejší francouzský Parlament nebyl parlamentem v dnešním slovasmyslu. V podstatě se jednalo o stálý nejvyšší soud ve Francii.⁵⁸ Svou politickou moc začal získávat až pár let po sepsání *Vladaře*.⁵⁹

Tento parlament by tedy dle Machiavelliho měl sloužit k tomu, aby byla udržována rovnováha mezi rozdílnými požadavky lidu a šlechty.

Ve výsledku je tímto rozdělením ještě víc posílena moc panovníka, který má každopádně absolutní moc, a pokud není pod neustálým tlakem z nepřetržitého balancování mezi lidem a šlechtou, je navíc mezi oběma složkami společnosti více oblíben.

2.2.4 Vztah panovníka k občanům

Klíčové pro panovníka je, nevycházet dobře pouze s vlivnými a bohatými lidmi, ale zejména pak s obyčejným lidem, který tvoří nejširší složku obyvatelstva státu.

Machiavelli říká: „*Concludo, pertanto, che uno principe debbe tenere delle coniere poco conto, quando il popolo li sia benivolo; ma, quando li sia inimico e abbilo in odio, debbe tenere d'ogni cosa e d'ognuno.*” (Znovu tedy opakují, žádný strach ze spiknutí, máš-li lid na své straně. Nemáš-li – musíš se bát všeho a každého.)⁶⁰

Udržet obyčejné lidi spokojené by pro panovníka nemělo být příliš složité, pokud nebude v ohrožení jejich majetek, ženy anebo čest. Na rozdíl od vojáků je prostý lid nejspokojenější pokud může žít v klidu a míru, a proto má rád mírné panovníky.

Panovník by se neměl starat o to, co se o něm mezi lidmi říká. Nezáleží na tom, jestli o něm

⁵⁶ Tamtéž, s. 286. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 131.

⁵⁷ MANSFIELD, H.C. *Machiavelli's virtue*. Pbk. ed. Chicago: University of Chicago Press, 1998, s. 295.

⁵⁸ MAUROIS, A. *Dějiny Francie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994, s. 53.

⁵⁹ Tamtéž, s. 117

⁶⁰ MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op. cit. s. 285. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 130.

lidé říkají, že je třeba příliš krutý či příliš lakomý. Pro lid je důležité, aby za vládce mluvily jeho činy a jejich úspěch či neúspěch. Pokud lidé takto vidí panovnickovy úspěchy, pak budou spokojeni, a lze si tímto způsobem získat jejich přízeň.

Jak již bylo zmíněno výše, panovník by neměl být ke svým poddaným přehnaně štědrý, což ale neplatí v případě vojáků během vojenských tažení. Na druhou stranu by panovník přiměřeně štědrý podle Machiavelliho být měl, je ale důležité, aby tomu tak bylo adekvátně a ve správnou chvíli. Na své poddané musí být vladař přísný a neváhat s použitím trestů. Pokud by totiž vladař byl na lid příliš mírný a všechno jim neustále odpouštěl, v konečném důsledku to skončí špatně, jelikož lidé začnou tohoto panovníkova milosrdenství zneužívat. Z tohoto důvodu je nutné udžovat lid v neustálém strachu z možného trestu v případě jejich přestupků.

Vládce by měl být velmi opatrný s tím, do koho vkládá svoji důvěru. Všeobecně podle Machiavelliho platí, že lidem se nedá příliš věřit, a proto by se ani panovník na nikoho jiného kromě sám sebe neměl moc spoléhat. Lidé jsou pro Machiavelliho většinou zlí a mohou panovníka snadno zklamat.

Panovník by měl v lidu nepochybně budit respekt, nikoli ale strach. Respekt a úctu lidu si lze nejlépe získat prostřednictvím velkých vítězství a svého vlastního příkladu statečnosti. „*Nessuna cosa fa tanto stimare uno principe, quanto fanno le grandi imprese e dare di sé rari esempi.*” (Nic není v tomto směru účinnější než velká vítězství a vlastní příklad statečnosti.)⁶¹ Pouze velká vítězství ale nestačí, důležitá je i dovedná správa státu.

Lid bude respektovat jen takového vládce, který je rozhodný a má na věci jasný a pevný názor. Měl by proto vždy zaujímat pevné stanovisko, a ne stále balancovat mezi dvěma či více možnými volbami. V opačném případě, pro lid nebude takový vladař hoden jejich respektu.

Dalším prostředkem, jak si podle Machiavelliho vládce získá úctu a respekt lidí je péče o umění a vědu, a také o jejich rozvoj. Účinné je také odměňování a oceňování všech úspěšných poddaných, ať už jde o umělce, vědce, obchodníky či zemědělce. Všem těmto lidem by měl v tu pravou chvíli projevovat své uznání.

Vládce by se měl mimo jiné starat o určité pobavení lidu pořádáním různých slavnostní během roku. Také by měl jít vstříc kontaktu se svými poddanými, a například se účastnit různých cechovních shromáždění. Za všech okolností si vládce ale musí udržet před lidmi svoji důstojnost, aby byl respektován.

61 Tamtéž, s. 291. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 147.

2.3 Machiavelliho etika

Machiavelli byl prvním myslitelem, který veřejně hájil politiku, která se řídí jen ohledy výhodnosti, a která klade důraz na dosažení cíle bez ohledů na prostředky nutné k jeho dosažení.⁶²

Jeho etika je velice realistického rázu, a mnohými jsou jeho etické názory považovány za amorální. Nedá se ale vyloženě říct, že by tomu tak skutečně bylo.

Machiavelli se zkrátka snažil vyvrátit nejrůznější iluze a mylné představy o člověku, které často prosazovali jiní myslitelé v čele s Platónem. Pokoušel se ukázat, že lidská povaha je vlastně jen pramálo odlišná od té zvířecí.⁶³ „*E se mi domandassi, io ti rispondo: sappi che queste bestie che tu vedi, uomini, come te, furon nel mondo.*“⁶⁴ (A pokud se mě zeptáš, odpovím ti: věz, že tato zvířata, která vidíš ve světě jsou lidé jako ty.) - píše Machiavelli ve své satirické básni *L'asino*, ve které v podstatě označuje člověka za vůbec nejzvířetějšího ze všech zvířat. Od tohoto pohledu na člověka se odvíjí i jeho etické názory a rady.

2.3.1 Ctnost a Dobro

Tradiční křesťanské ctnosti, jako je například pokora, štedrost, či mírumilovnost, podle Machiavelliho nejsou ve skutečnosti vždy tak dobré, jak by se mohlo zdát, a jak jsou obecně společností vnímány. Milosrdenství tak například může být někdy kruté, stejně jako se štedrost při jejím nevhodném použití může jevit jako lakomství.⁶⁵

Machiavellim hojně používány termín „*virtù*“ (ctnost) se nedá označit za ctnost ve svém tradičním slovasmyslu. Člověk, který disponuje touto vlastností, by se dal označit za člověka, který zkrátka vždy jedná podle toho, co si žádají okolnosti.

Virtù je vlastností, která svému nositeli umožňuje vhodné využití nabízené příležitosti, pokud se mu taková příležitost naskytne. Člověk mající *virtù* není pasivní a nepoddává se osudu, je aktivní a koná.⁶⁶

Ctnost je zřejmě pro Machiavelliho uvážené střídání těchto výše zmíněných tradičních ctností a nectností.⁶⁷

Ctností, které si Machiavelli velmi cení je spravedlnost, která je ve všech Machiavelliho politických spisech důležitým tématem. Podle něho je to totiž nedílná součást politické i

62 STRAUSS, L. *Eseje o politické filosofii*. Přel. M. Mocek. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 66.

63 BENNER, E. *Machiavelli's Ethics*. Princeton: Princeton University Press, 2009, s. 190.

64 MACHIAVELLI, N. *L'asino*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze: Sansoni, 1971, s. 6. Dostupné na http://www.liberliber.it/medioteca/libri/m/machiavelli/l_asino/pdf/l_asino_p.pdf.

65 MACHIAVELLI, N., *Il principe*. Op.cit., s. 280.

66 COX, V. *Rhetoric and ethics in Machiavelli*. In: Najemy, J.M. Cambridge Companion To Machiavelli. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 183.

67 STRAUSS, L. *Eseje o politické filosofii*. Přel. M. Mocek. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 70.

vojenské síly.

Ve *Florentských letopisech* píše: „*Ma poi che si viveva oggi in modo che del giusto e dello ingiusto non si aveva a tenere molto conto, voleva lasciare questa parte indietro, e pensare solo alla utilità della città.*“⁶⁸ (V dnešním světě se žije takovým způsobem, že se příliš nebere v potaz, co je správné a co je nesprávné, proto je třeba ponechat toto stranou, a myslet pouze na prospěch města.)

To znamená, že aby bylo možné lidi přesvědčit k tomu, aby jednali spravedlivě, nemá se k (ne)spravedlnosti referovat přímo explicitně. Namísto toho by měli být lidé vedeni k tomu, aby jednali podle toho, co bude jejich městu či státu k největšímu užitku.

Obecně by se pojem „spravedlnost“ dal podle Machiavelliho definovat jako určité označení principů, pravidel a standartů, které regulují požadavky různých stran, a tím v podstatě tvoří ve státě určitý pořádek.⁶⁹

Pokud jde o Machiavelliho pojetí dobra, staví ho ve svém hodnotovém žebříčku na velmi vysokou pozici, přičemž rozlišuje obecné dobro a dobro osobní. Během cesty k němu by se nemělo hledět na prostředky nutné k jeho dosažení. Podle Machiavelliho je pro každého občana státu důležité, aby kladl obecné dobro nad své vlastní dobro osobní.⁷⁰

Pokud Machiavelli hovoří o dobru (*buono*) a o zlu (*rei, male, cattivo*), nehovoří o nich v obecné rovině. Těmito výrazy myslí vždy dobro či zlo jednotlivých a konkrétních lidských činů.⁷¹ Hodnocení lidských činů pak hodně záleží na tom, za jakých okolností byly vykonány. Nezáleží na nějaké všeobecné a univerzální „špatnosti“ či „dobrotě“ těchto činů.⁷²

V *Rozpravách nad prvními deseti knihami Tita Livia* Machiavelli píše: „*Però si dice che la fame e la povertà fa gli uomini industriosi, e le leggi gli fanno buoni.*“⁷³ (Říká se, že hlad a chudoba dělají lidi pilnými, a zákony že je dělají dobrými.)

Zákony jsou pro lidi dobré, jelikož jim stanovují určité limity, aby lidské činy vedly od těch špatných k těm dobrým. Jinými slovy jsou to právě zákony, co dělá člověka dobrým. Dalo by se tedy říct, že Machiavelli nevidí člověka jako zcela veskrze špatného, nicméně vidí ho jako o poznání více náchylnějšího ke zlu a špatnosti než k dobru.⁷⁴ Zákony jsou pak od toho, aby

68 MACHIAVELLI, N. *Istorie Fiorentine*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze : Sansoni, 1971, s. 726.

69 BENNER, E. *Machiavelli's Ethics*. Princeton: Princeton University Press, 2009, s. 292 – 294.

70 SKINNER, Q. Přel. S.Pošustová-Menšíková. *Machiavelli*. Praha: Argo, 1995, s. 69.

71 BENNER, E. *Machiavelli's Ethics*. Princeton: Princeton University Press, 2009, s. 191.

72 COX, V. *Rhetoric and ethics in Machiavelli*. In: Najemy, J.M. Cambridge Companion To Machiavelli. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 182.

73 MACHIAVELLI, N. *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze : Sansoni, 1971, s. 82.

74 BENNER, E. *Machiavelli's Ethics*. Princeton: Princeton University Press, 2009, s. 191.

člověka přiváděly právě k dobru.

2.3.2 Morálka

Podle Machiavelliho politické podmínky nedovolují vládcům vždy konat pouze morálně správné činy.⁷⁵ V *Rozmluvách o prvních deseti knihách Tita Livia Machiavelli* píše, že pokud jde o záchranu a bezpečnost republiky, není na prvním místě řešit, co je správné a co ne. Nejdůležitější je záchrana republiky a její udržení. Vše ostatní, včetně přemýšlení o správnosti či nesprávnosti skutků, jde v této situaci stranou.⁷⁶

Ve *Vladaři* zase Machiavelli píše, že pokud to vyžaduje státní zájem, a pokud se jedná o bezpečí státu, je vladaři v takové situaci povoleno úplně vše: nedodržení slova, lhaní, různé podvody, i násilí.⁷⁷

Něco podobného lze nalézt i ve *Florentských letopisech*: „*Voi dovete sempre avere inteso che delle cose fatte per necessità non se ne debbe né puote loda o biasimo meritare.*“⁷⁸ (Musíte chápat, že věci udělané z nutnosti nejsou určeny k chvále, a ani nejsou nikterak záslužné.)

V určité extrémní situaci lze tedy podle Machiavelliho ospravedlnit všechny možné špatné skutky, jelikož byly nutné, v podstatě nevyhnutelné, a v dané situaci vlastně i rozumné.⁷⁹

Zdá se, že Machiavelli se domnívá, že upřímná politika a celkově upřímné chování není vždy možné. Pokrytecké chování si podle Machiavelliho vynucuje přirozená podstata politických vztahů v kombinaci s charakterem lidské povahy.

Jako případné alternativy k podvodům, lhaní a k pokryteckému jednání by se mohly jevit hrubá síla a samozřejmě i upřímnost. Hrubá síla by se ale jen ztěžila označit jako morálně nadřazená pokrytectví, proto se za alternativu považovat nedá. Upřímnost je sice eticky přijatelná, ale v politice upřímné jednání vždy selže, jedná se o pouhou utopii.⁸⁰

Argumentem ve prospěch politického pokrytectví tedy je, že k němu neexistuje žádná jiná alternativa. A toto lze aplikovat i na pokrytecké chování v nepolitickém kontextu.⁸¹

Machiavelliho pravidla morálky jsou odvozena od jeho pohledu na politické vztahy. Těmto

75 COX, V. *Rhetoric and ethics in Machiavelli*. In: Najemy, J.M. Cambridge Companion To Machiavelli. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 181.

76 MACHIAVELLI, N. *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze: Sansoni, 1971, s. 249.

77 MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op.cit., s. 283.

78 MACHIAVELLI, N. *Istorie Fiorentine*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze: Sansoni, 1971, s. 746.

79 BENNER, E. *Machiavelli's Ethics*. Princeton: Princeton University Press, 2009, s. 143.

80 GRANT, R.W. *Hypocrisy And integrity: Machiavelli, Rousseau and the ethics of politics*. Chicago: University Of Chicago Press, 1997, s. 29 – 30.

81 Tamtéž, s. 18.

vztahům rozumí jako vztahům nutným a závislým. Vše, co říká o vztazích politických, tedy platí i pro všechny ostatní nepolitické vztahy, které také mohou být definovány jako nutné a závislé, ať už se jedná o vztahy pracovní, milostné či obchodní.

Tím se samozřejmě netvrdí, že by byly politické vztahy to samé jako vztahy osobní, a že by se tedy třeba s rodinnými příslušníky mělo zacházet jako se zahraničními mocnostmi. Jedná se o to, že Machiavelliho etické rady zaměřené na politickou sféru, lze vztáhnout i na různé osobní vztahy, pokud nějakým způsobem připomínají vztahy politické.⁸² To můžeme ostatně velmi dobře vidět v Machiavelliho komedii *Mandragora*, kde se postavy chovají v duchu Machiavelliho politické etiky.

Pokud existuje nějaká důležitá věc, kvůli které je nutné spáchat něco amorálního, a která je důležitější než spáchání tohoto amorálního činu, je pak podle Machiavelliho takovéto jednání zcela ospravedlnitelné.

Machiavelli pokrytectví opakovaně obhajuje prostřednictvím argumentu, že nežijeme v ideálním světě, kde jsou všichni lidé dobří, a kde jednájí podle morálních zásad. Je tomu právě naopak, lidé jsou většinou špatní, a ne dobří. Proto je nutné se podle toho také chovat. Nemá smysl jednat tak, jak by se jednat mělo v ideálním případě, jelikož ani svět kolem nás není ideální. Ve *Vladaři* Machiavelli píše: „*E molti si sono immaginati reppubliche e principati che non si sono mai visti né conosciuti essere in vero; perché elli è tanto discosto da come si vive e come si dovrebbe vivere, che colui che lascia quello che si fa per quello che si dovrebbe fare, impara più tosto la ruina che la perservazione sua.*“⁸³, (Mnozí si představovali republiky a knížectví, které ve skutečnosti nikdy neviděli, a které ve skutečnosti ani nikdy neexistovali; způsob jakým by se žít mělo je ale tomu, jak se skutečně žije, nesmírně vzdálený. A pokud si někdo nevšimá toho, co se dělá, ale všimá si toho, co by se dělat mělo, pak to povede k jeho zkáze a nikoliv k jeho záchraně.) a také na jiném místě: „*E, se li uomini fussino tutti buoni, questo precetto non sarebbe buono; ma perché sono tristi, e non la osservarebbero a te, tu etiam non l'hai ad osservare loro.*“⁸⁴ (A pokud by lidé byli všichni dobří, tato rada by nebyla dobrá; ale jelikož tomu tak není, a na tebe nikdo nebere ohledy, ani ty na nikoho jiného ohledy brát nemusíš.)

Vladaři, stejně jako ostatní lidé, mohou být dobří a spravedliví pouze v ideálních (a tedy neexistujících) státech. V opravdových státech to ale takto nechodí, protože lidé se velice často nechovají podle veřejně obhajovaných morálních standartů. Tyto principy ale v praxi

82 Tamtéž, s. 23.

83 MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op.cit., s. 280.

84 Tamtéž, s. 283.

nemohou být realizovány.

Když se někdo snaží chovat se podle nějakých morálních standartů ve světě, kde je více lidí špatných než dobrých, nemusí to vůbec dopadnout dobře, ba spíše naopak. Zatímco pokud se člověk těmito obecně uznávanými morálními pravidly neřídí, a jedná podle toho, co je pro jeho vlastní osobu užitečné, často je výsledek tohoto počínání příznivější než v prvním případě.

Dalo by se tedy říct, že amorální jednání je ospravedlnitelné, pouze pokud by výsledek morálního a „správného“ jednání byl horší než nečestné jednání (např. atentát, který zabrání jinak nevyhnutelné válce).⁸⁵

Jedná z Machiavelliho postav jeho komedie *Mandragora* kněz Timoteo říká:

„*Voi avete, quanto alla coscienza, a pigliare questa generalità, che, dove è un bene certo ed un male incerto, non si debbe mai lasciare quel bene per paura di quel male [...] Oltra di questo, el fine si ha a riguardare in tutte le cose.*“ (Pokud jde o vaše svědomí, musíte se řídit touto zásadou: Kde dobro je jisté a zlo nejisté, nesmíme opouštět ono dobro pro strach před oním zlem. [...] A mimo to u všeho musíme mít na zřeteli cíl.)⁸⁶

Machiavelli tedy ospravedlňuje amorální jednání, pouze když neexistuje jiná alternativa, a pokud má amorální čin nějaký ospravedlnitelný cíl.⁸⁷

Machiavelli radí upustit od všech morálních konvencí, a místo toho doporučuje, aby byl člověk schopen nebýt dobrým, a ve správné chvíli toho využít ve svůj prospěch.⁸⁸

2.3.3 Cíl lidského života

Všichni významní myslitelé před Machiavellim byli toho názoru, že nejvyšším cílem lidského života je ctnost. Machiavelli ale tento pohled na věc nesdílí. Machiavelli sice uznává Aristotelův názor, že člověk musí (anebo by alespoň měl) žít ctnostně, nicméně takovýto způsob života podle Machiavelliho nevede ke štěstí.⁸⁹

Jak už bylo řečeno výše v této práci, Machiavelli byl realista, a snažil se dívat se na člověka a na jeho život bez jakýchkoli ideálů. Jeho etika je tak o poznání „lidštější“ či realističtější než etika mnoha jeho předchůdců.

85 GRANT, R.W. *Hypocrisy And integrity: Machiavelli, Rousseau and the ethics of politics*. Chicago: University Of Chicago Press, s. 26.

86 MACHIAVELLI, N. *La Mandragola*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze : Sansoni, 1971, s. 881. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Mandragora*. Přel. J.Pokorný. In: Mandragora: Belfagor, Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956, s. 94.

87 GRANT, R.W. *Hypocrisy And integrity: Machiavelli, Rousseau and the ethics of politics*. Chicago: University Of Chicago Press, 1997, s. 27.

88 MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op.cit., s. 280.

89 STRAUSS, L. *Eseje o politické filosofii*. Přel. M. Mocek. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 69.

Podle Machiavelliho nemá cenu stanovovat si příliš vysoké cíle, kterých není v lidských silách dosáhnout. Něco takového by mělo smysl v případě, že by lidé byli veskrze jen dobří, stejně jako i lidský svět kolem nás.⁹⁰

Cílem každého člověka, který disponuje velmi důležitou vlastností *virtù*, by mělo být „*mantenere lo stato*“, tedy zachování současného stavu věcí.⁹¹ Výraz „*lo stato*“ přitom implikuje různé překlady. Mohlo by to být překládáno jako zachování současného politického stavu věcí, jako zachování současného stavu obecně, stejně jako i zachování státu.

Pokud by šlo o zachovávání současného politického stavu, potom by to znamenalo, že cílem panovníka by mělo být udržení se u moci, zatímco cílem občanů by mělo být úsilí o udržení jejich státu a starost o jeho budoucí existenci. Podobně by se dalo vykládat i zachování státu. Pokud jde o obecný současný stav, i zde platí, že člověk by neměl dělat převratné změny a měl by se držet svého *statu quo*.

Celkově by se tedy dalo říct, že se Machiavelli vyslovuje pro zachovávání současného stavu věcí jak v politickém, tak i v nepolitickém životě člověka.

90 MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op.cit., s. 283.

91 SKINNER, Q. *Machiavelli*. Přel. S. Pošustová – Menšíková. Praha: Argo, 1995, s. 38.

2.4 Machiavelli a náboženství

Není snadné říct, jaký byl Machiavelliho osobní vztah ke křesťanství.⁹² Je pravda, že ve svých dílech opakovaně kritizuje instituci křesťanského náboženství. Kritizuje církev, církevní hodnostáře i pasivitu, kterou v lidech vzbuzuje špatný výklad křesťanství.

Hodně myslitelů se vzhledem k tomu domnívá, že je zde možnost, že byl Machiavelli ateistou, a najdou se dokonce i teorie o tom, že Machiavelli sympatizoval s pohanským náboženstvím starověkého Říma. Nic z toho ale nelze nikde v Machiavelliho dílech vyčíst. Spíše se zdá, že Machiavelli byl věřícím křesťanem, který zkrátka křesťanské náboženství interpretoval jinak, než bylo v jeho době obvyklé.⁹³

Každopádně je poměrně zjevné, že pokud jde o Machiavelliho díla, nehrají zde Bůh, ani náboženství příliš podstatnou roli. Vedle politiky jsou tato témata spíše jaksi podružná a druhořadá.⁹⁴

Náboženství tedy není předmětem, kterým by se Machiavelli ve svých dílech příliš zabýval. I přesto se v nich ale dají nalézt určité Machiavelliho názory na tuto tematiku, zejména pak pokud jde o vztah náboženství a státu.

2.4.1 Machiavelli a Bůh

Postoj k Bohu, který zaujímá Machiavelli se poměrně liší od tradičního křesťanského pojetí. Machiavelli si Boha představuje jako bytost, která nade vše miluje spravedlnost, a která chce, aby lidé byli silní, rozhodní, a aby vždy hrdě bránili svoji vlast. Je zřejmé, že tato koncepce je značně odlišná od tradičního pojetí Boha, jakožto bytosti která chce, aby lidé byli pokorní, pasivní, aby přijali bez výhrad svůj předem daný osud a nepokoušeli se mu nijak bránit.⁹⁵

Machiavelli často hledí na Boha jako na jakéhosi soudce, kterého je třeba se obávat, ale zároveň také jako na přítele, kterého je nutné si usmiřovat.

Strach lidí z Boha vidí Machiavelli jako velmi podstatný prvek, podporující poslušnost lidu a pořádek ve státě. Pokud ve státě chybí strach z Boha, státu podle Machiavelliho reálně hrozí zánik. Pokud ovšem není tento strach z Boha nahrazen strachem z vladaře⁹⁶, v takovém případě je pak možné, existenci státu nadále udržet. „*Perché, dove manca il timore di Dio, conviene o che quel regno rovini, o che sia sostenuto dal timore d'uno principe che*

92 BROWN, A. *Philosophy and religion in Machiavelli*. In: Najemy, J.M. Cambridge Companion To Machiavelli. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 164.

93 VIROLI, M. Přel. Shugaar, A. *Machiavelli S God*. Princeton: Princeton University Press, 2010, s. 3.

94 BROWN, A. *Philosophy and religion in Machiavelli*. In: Najemy, J.M. Cambridge Companion To Machiavelli. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 168.

95 VIROLI, M. Přel. Shugaar, A. *Machiavelli S God*. Princeton: Princeton University Press, 2010, s. 1.

96 BROWN, A. *Philosophy and religion in Machiavelli*. In: Najemy, J.M. Cambridge Companion To Machiavelli. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 166.

sopperisca a' difetti della religione.“⁹⁷ (Jelikož tam, kde chybí strach z Boha, stane se to, že království bude zničeno, anebo může být tento strach kompenzován strachem z panovníka, jenž může nahradit nedostatek náboženství.) Nahrazení strachu z Boha strachem z panovníka je ale pouze dočasným řešením, jak udržet ve státě poslušnost. Panovník je totiž na rozdíl od Boha smrtelný, a když zemře, zemře s ním i strach z něho.

Ve *Vladaři* Machiavelli píše: „*E' non mi è incognito come molti hanno avuto e hanno opinione che le cose del mondo sieno in modo governate dalla fortuna e da Dio, che gli uomini con la prudenzia loro non possano correggerle, anzi non vi abbino remedio alcuno.*“ (Mnoho lidí věřilo a dosud věří, že pozemské dění řídí Bůh a osud a ani sebevětší chytrost na tom nemůže nic změnit.)⁹⁸

Machiavelli nicméně s takovými fatalistickými teoriemi nesouhlasí. Nemyslí si, že by byly všechny lidské osudy zcela předurčeny Bohem, a že by tedy lidé, v důsledku tohoto předurčení, neměli svobodnou vůli, a že by nemohli svobodně rozhodovat o svém životě. „*Nondimanco, perché il nostro libero arbitrio non sia spento, iudico potere essere vero che la fortuna sia arbitra della metà delle azioni nostre, ma che etiam lei ne lasci governare l'altra metà, o presso a noi.*“ (Já si však myslím, že svobodná vůle člověka není jen prázdné slovo! Všechno je z poloviny dílem osudu a z poloviny, nebo alespoň zčásti, dílem člověka.)⁹⁹

Lidský osud tedy není, podle Machiavelliho mínění, Bohem předem stanoven, ač jsou mnozí přesvědčeni o opaku.

2.4.2 Náboženství ve státě

Jak již bylo řečeno výše, Machiavellimu se nelíbila instituce křesťanské církve, a byl vždy jejím kritikem.¹⁰⁰ Nicméně ve *Vladaři* lze vidět, že ač na jednu stranu pohrdá tehdejším stavem církve a tehdejšími papeži, na straně druhé je patrný i jakýsi obdiv k některým papežům a ke způsobům uplatňování jejich moci. Mezi tyto papeže patří například Alexandr VI. či Julius II., jejichž chování dává v tomto spise vladaři za příklad.¹⁰¹

V *Rozpravách o prvních deseti svazcích Tita Livia* Machiavelli ostře kritizuje církve a papežství kvůli jejich bezbožnosti a amorálnosti. Napadá zde pak také i celé křesťanství, jelikož podle něho vlastně glorifikuje poníženost a pasivitu, namísto síly a aktivního způsobu života. „*La nostra religione ha glorificato più gli uomini umili e contemplativi, che gli attivi.*

97 MACHIAVELLI, N. *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze : Sansoni, 1971, s. 94.

98 MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op. cit. s. 295. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op. cit., s. 165.

99 Tamtéž, s. 295. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op. cit., s. 165.

100 NEDERMAN, C. “Niccolò Machiavelli“, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2009 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/machiavelli/>.

101 MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op. cit. s. 89, s. 125.

[...] *E se la religione nostra richiede che tu abbi in te fortezza, vuole che tu sia atto a patire più che a fare una cosa forte.*“¹⁰² (Naše náboženství oslavovalo pokorné a rozjímavé lidi více než lidi činné. [...] A pokud naše náboženství žádá, abys měl v sobě sílu, žádá si spíše abys byl způsobilý k utrpení, než abys vykonal nějaký pádný čin.) Konvenční křesťanství z člověka vysává ráznost a rozhodnost, která je tolik nutná pro aktivní občanský život, který byl pro Machiavelliho vskutku velmi důležitý.¹⁰³

Machiavelli chtěl, aby křesťanství bylo náboženstvím, které lidi učí rozhodnosti a pevně vůli, a které lidi vede k obraně obecného zájmu státu.¹⁰⁴

Podle Machiavelliho je dobrým křesťanem ten, kdo je zároveň dobrým občanem, což znamená, že přispívá k obecnému dobru státu. Tím podle Machiavelliho plní boží plán tady na Zemi.

V *Rozpravách o prvních deseti kníchách Tita Livia* Machiavelli píše, že křesťanské náboženství lidi vlastně vede k tomu, aby byli kdykoliv připraveni bránit svou vlast, a aby svou vlast milovali a ctili ji.¹⁰⁵ Kdo miluje svou vlast více než svoji vlastní duši, to je pro Machiavelli pravý křesťan. Takový člověk skutečně následuje správnou cestu. Pokud někdo tuto cestu prostřednictvím křesťanství nalezne, měl by po ní pokračovat dále, a v podstatě už se nemusí nadále starat o další věci spojené s náboženstvím (jako například mše či modlitby).¹⁰⁶

Zdá se, že náboženství je důležitější zejména v republikách. Možná protože pokud jde o monarchii, je zde osoba panovníka, která může do jisté míry vyvolat v lidu podobné pocity jako Bůh. Bez náboženství je totiž stát, a zejména pak tedy stát s republikánským zřízením, neschopen postavit se vnějšmu nebezpečí. Lidé bez přítomnosti náboženství nemají dostatek morální síly k obraně své vlasti. Je to právě náboženství, co lidi učí milovat vlast a bránit ji.¹⁰⁷

Podle Machiavelliho je velmi důležité, aby byly státem mezi lidmi podporovány morální a náboženské principy, jelikož mu tyto principy přišly klíčové pro poslušnost lidí. Takto se ve *Vladaři* Machiavelli vyjadřuje o církevních státech: „*si acquistano o per virtù o per fortuna, e senza l'una e l'altra si mantengano; perché sono sustentati dagli ordini antiquati nella religione, quali sono suti tanto potenti e di qualità che tengono e' loro principi in stato, in qualunque modo si procedino e vivino. Costoro soli hanno stati, e non li defendano; sudditi, e non li governano.*“ (Uchovávají se však nesmírně lehce, neboť se opírají o vžitě náboženské

102 MACHIAVELLI, N. *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze : Sansoni, 1971, s.149.

103 NEDERMAN, C. “Niccolò Machiavelli“, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2009 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/machiavelli/>.

104 VIROLI, M. Přel. Shugaar, A. *Machiavelli S God*. Princeton: Princeton University Press, 2010, s. 8.

105 MACHIAVELLI, N. *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*. Firenze: G.Barbèra, 1886, s. 105.

106 VIROLI, M. Přel. Shugaar, A. *Machiavelli S God*. Princeton: Princeton University Press, 2010, s. 3.

107 Tamtéž, s. 154.

pořádky, jež jsou natolik silné, že se jejich vladaři udrží bez ohledu na to, jak žijí a jednají. Oni jediní totiž drží státy, aniž je chrání, mají poddané, aniž jim vládnou.)¹⁰⁸

Machiavelli tedy viděl náboženství jako nástroj státu na udržení poslušnosti lidu, jelikož lidé se bojí Boha a jeho trestu, bojí se Posledního soudu, a z tohoto důvodu je možné prostřednictvím náboženství udržovat ve státě poslušnost.

Náboženství, jež je tedy dle Machiavelliho založeno hlavně na strachu, by mělo být využíváno jako „služebník“ politiky, nikoliv jako její pán.¹⁰⁹

O tom, že Bůh vzbuzuje v lidech pocitu strachu a obav, svědčí podle Machiavelliho i vzestup Savonarolovi moci. Pouhé Savonarolovo tvrzení, že mluví s Bohem, lidem stačilo, aby mu uvěřili a začali ho následovat. Nebylo ani nutné předvádět Florentinům nějaké „zázraky“, aby je přesvědčil, že mluví pravdu. Postava Girolama Savonaroly, jenž byl na krátký čas v dobách Machiavelliho mládí faktickým vládcem Florencie, se zdá být pro Machiavelliho poměrně důležitým příkladem toho, jak si lze pomocí náboženství udržet moc (i přestože se to Savonarolovi povedlo vlastně jen na krátkou dobu). Dalo by se říct, že Machiavelli obdivoval Savonarolovo použití náboženství k manipulaci s lidmi. Je ale pravdou, že tohoto dominikánského mnicha i kritizoval za to, že při svých kázáních v podstatě nabádal lidi k pasivitě, a tvrdil jim, že jejich modlitby postačí ke spasení jejich duší.¹¹⁰

I přestože je tedy Machiavellim náboženství nepochybně viděno jako nástroj na udržení poslušnosti a pořádku ve státě, je možné že někdy může oslabit panovníkovu moc.

Křesťanská víra totiž často vede k víře v nezvratný osud, a to není dobré. Zároveň platí, že čím je víra silnější, tím narůstá i zmíněný fatalismus. A právě to může vladařovu moc oslabovat.

Proto je důležité důsledné oddělení církve od státu. Pokud bude náboženství zcela odděleno od politiky, první zmíněné bude v rukou božích, zatímco druhé zmíněné v rukou panovníka, a nebude docházet k žádným nevhodným důsledkům, které by mohly plynout z jejich prolínání.

Machiavelli vidí na jedné straně náboženství jako formu politické kontroly, a na straně druhé zároveň popisuje náboženství z více antropologického hlediska, jakožto určitý souhrn hluboce zakořeněných domněnek a strachů obyčejných lidí. A právě to ho vedlo k názoru, že náboženství je základem pro to, aby lidé respektovali státní zákony a byli poslušní.¹¹¹

Všichni moudří zákonodárci podle něho odvozují zákony od zákonů božských. „*E veramente, mai fu alcuno ordinatore di leggi straordinarie in uno popolo che non ricorresse a*

108 MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op. Cit. s. 273 - 274. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 87.

109 BROWN, A. *Philosophy and religion in Machiavelli*. In: Najemy, J.M. Cambridge Companion To Machiavelli. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 169.

110 Tamtéž, s. 167.

111 Tamtéž, s. 166.

*Dio; perché altrimenti non sarebbero accettate.*¹¹² (A skutečně mezi lidmi nikdy neexistoval žádný neobyčejný zákonodárce, který by se neodvolával na Boha, jelikož v opačném případě by jeho zákony nebyly lidem akceptovány.)

Náboženská jednota hraje podle Machiavelliho ve stabilitě státu podstatnou roli. Dá se říct, že náboženská nejednotnost se rovná nejednotnosti politické. K dobrému uspořádání společnosti ve státě je potřeba obojí jednoty.¹¹³ „*Ma, quando si acquista stati in una provincia disforme di lingua, di costumi e di ordini, qui sono le difficoltà .*“ (Pravé potíže nastávají tehdy, staneme-li na půdě území odlišného mravy, zákonodárstvím a jazykem.)¹¹⁴, píše Machiavelli. S náboženskou nejednotou tedy zcela zřejmě nastávají uvnitř státu problémy.

Ve *Florentských letopisech* popisuje Machiavelli dopad vpádu barbarů na Apeninský poloostrov na další vývoj náboženství. „*non solamente variorono il governo e il principe, ma le leggi, i costumi, il modo del vivere, la religione, la lingua, l'abito, i nomi. [...] Ma, intra tante variazioni, non fu di minore momento il variare della religione, perché, combattendo la consuetudine della antica fede con i miracoli della nuova, si generavano tumulti e discordie gravissime intra gli uomini.*“¹¹⁵ (Nejenže se změnila vláda a panovník, ale také zákony, mravy, způsob života, náboženství, jazyk, zvyky, jména. [...]) Ale ze všech změn byla tou největší změna náboženství, jelikož střet zvyků antické víry se zázraky víry nové, způsobil mezi lidmi velký povyk a velký nesoulad.) S příchodem barbarů se tedy vše změnilo a nejinak tomu bylo i s náboženstvím, které se začalo proměňovat. Tehdejší člověk tedy v podstatě ani nevěděl na jakého Boha se má v nouzi obrátit. „*Vivendo adunque gli uomini intra tante persecuzioni [...] mancava buona parte di loro di potere rifuggire allo aiuto di Dio, nel quale tutti i miseri sogliono sperare; perché, sendo la maggiore parte di loro incerti a quale Iddio dovessero ricorrere, mancando di ogni aiuto e d'ogni speranza, miseramente morivano.*“¹¹⁶ (Když tedy lidé žili uprostřed mnohých perzekucí [...] velké části z nich chyběla možnost obrátit se o pomoc k Bohu, ve kterého všichni ubožáci vkládají své naděje, a proto většina z nich – nejistá na kterého Hospodina se mají obrátit – zemřela v bídě a bez jakékoliv pomoci či naděje.)

Situace, ve které je člověk tak zmatený, že ani neví na jakého Boha se má obrátit, je pro Machiavelliho velmi tristní, a pro bezproblémové fungování státu značně přitěžující.

112 MACHIAVELLI, N. *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*. In: Martelli, M. Niccolò Machiavelli Tutte le opere. Firenze : Sansoni, 1971, s. 94.

113 VIROLI, M. Přel. Shugaar, A. *Machiavelli 's God*. Princeton: Princeton University Press, 2010, s. 167.

114 MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op.cit., s. 259. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 30.

115 MACHIAVELLI, N. *Istorie Fiorentine*. Op.cit., s. 637.

116 Tamtéž, s. 637.

2.5 Machiavelliho pravděpodobný záměr při psaní „Il Principe“

O tom, co bylo jeho záměrem při psaní tohoto díla hovoří sám Machiavelli v závěru *Vladaře*, v kapitole příhodně nazvané „Výzva k osvobození Itálie od barbarů“ (*Exhortatio ad capessendam Italiam in libertatemque a barbaris vindicandam*) poměrně otevřeně. Odkazuje na tehdy aktuální stav celé rozdrobené Itálie, a domnívá se, že právě tento okamžik je nejvhodnější k nástupu panovníka, který by celou Itálii sjednotil pod svoji vládu.

„*Considerato, adunque, tutte le cose di sopra discorse, e pensando meco medesimo se, in Italia al presente, correvano tempi da onorare uno nuovo principe, e se ci era materia che dessi occasione a uno prudente e virtuoso di introdurvi forma che facessi onorare a lui e bene alla università delli uomini di quella, mi pare corrino tante cose in beneficio d'uno principe nuovo, che io non so qual mai tempo fussi più atto a questo.*“¹¹⁷ (Po zvážení všeho, co bylo řečeno v předchozí rozpravě, a po rozmyšlení, zda současná Itálie je vhodnou dobou pro nového panovníka, a zda je tu nějaký prvek, který by dal příležitost rozváznému a ctnostnému panovníkovi, který by nastolil nový řád, jenž by byl jemu ke cti, a jeho lidu k dobru, zdá se mi, že tolik věcí hraje ve prospěch tohoto nového panovníka, že pro někoho takového nikdy nebyla vhodnější doba než je právě teď.)

Dále zde Machiavelli píše, že úpadek státu či útlak nějakého národa je vždy nutný k tomu, aby se mohly naplno projevit kvality určitých osob, které tuto situaci změní.

Vladař je věnován tehdejšímu pánu Florencie Lorenzu Medicejskému, což byl vnuk slavného Lorenza „Il Magnifico“ Medicejského.

Machiavelli v knize tedy hovoří přímo k němu, a veškeré rady týkající se vládnutí a politiky jsou mířeny právě na jeho osobu. V poslední kapitole *Vladaře* Machiavelli apeluje na Lorenza, a vyjadřuje své přesvědčení, že právě on je tím správným panovníkem, kterému se může podařit sjednotit Itálii, osvobodit ji od cizích národů a obnovit její zašlou slávu, což bylo Machiavelliho velkým přáním.

„*Pigli, adunque, la illustre casa vostra questo assunto con quello animo e con quella speranza che si pigliano le imprese iuste; acciò che, sotto la sua insegna, e questa patria ne sia nobilitata*“ (Ujměte se tohoto úkolu s optimismem a vírou, které člověku dodává vědomí spravedlivého cíle, aby se naše země pod Vaší korouhví znovu zaskvěla v plné slávě.)¹¹⁸ - tak zní jedna z posledních vět *Vladaře*.

Z těchto slov by se mohlo zdát, že Machiavelli je skutečně zcela upřímně přesvědčen, že právě Lorenzo je vhodným panovníkem, kterému by se mohlo podařit sjednotit Itálii, a obnovit její někdejší velikost. Pokud ale jde o toto Machiavelliho přesvědčení, je nutné

¹¹⁷ MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op.cit. s. 296 – 297.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 298. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 175.

pochybovat o jeho skutečné upřímnosti, jelikož ta se zdá být poněkud pochybná.

Je nutné vzít v potaz, že v době sepsání *Vladaře* byl Machiavelli de facto v nemilosti Medicejských, a nebylo mu umožněno zastávat žádné politické funkce, což mu nepochybně velice vadilo. Je tedy možné, že věnování knihy právě Lorenzovi, stejně jako i oslavování jeho osoby, má ve skutečnosti dost pragmatické důvody. V předmluvě ke svému dílu Machiavelli píše: „*vi conoscerà dentro uno estremo mio desiderio, che Lei pervenga a quella grandezza che la fortuna e le altre sue qualità li promettano. È, se Vostra Magnificenzia dallo apice della sua altezza qualche volta volgerà li occhi in questi luoghi bassi, conoscerà quanto io indegnamente sopporti una grande e continua malignità di fortuna*“ (odhalí Vám, jak vroucně si přeji, abyste dosáhl oné velikosti, již Vám osud a Vaše ctnosti předurčily. A shlédne-li někdy Vaše Výsost k nám do nížin, shledá, jak nespravedlivě mě osud soustavně stíhá.)¹¹⁹

Machiavelli byl patrně ve skutečnosti o mnoho více fascinován postavou Cesare Borgii, jehož způsoby dává ve *Vladaři* za příklad a prakticky mu nemá co vytknout. Je možné, že právě Borgia splňoval Machiavelliho představu o ideálním panovníkovi o poznání lépe než Lorenzo Medicejský.

Pokud jde o vlastnosti vhodné pro panovníka, Cesare Borgia se možná jevil Machiavellimu jako takřka ideální panovník, nicméně je pravdou, že Lorenzo měl nepochybně lepší politickou pozici pro sjednocení Itálie.

Ač je tedy sporné, zda Lorenzo Medicejský skutečně splňoval Machiavelliho představu ideálního panovníka, stejně jako je sporné i to, zda byl *Vladař* Lorenzovi věnován z čistě pragmatických důvodů, je jasné že Machiavelli chtěl sjednocenou Itálii pod vládou silného panovníka. Tuto svou ideu přitom nevnímal jako utopii, ale jako zcela reálnou možnost.

Mnohem později se ukázalo, že tato idea rozhodně nereálná nebyla, jelikož v roce 1870 došlo k úplnému sjednocení Itálie pod vládu jediného panovníka.¹²⁰

119 Tamtéž, s. 257. V českém překladu: MACHIAVELLI, N. *Vladař*. Op.cit., s. 21.

120 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

3. Tommaso Campanella

3.1 Bio-bibliografický medailon

Tato část práce je věnována Tommasu Campanellovi. Nejprve je zde obsažen úvod do historického kontextu, ve kterém Campanella žil, a ve kterém napsal dále analyzovaný spis *Sluneční stát*. Poté následuje přehled nejdůležitějších životních fakt z Campanellova života, a pak také krátký přehled dalších děl, která Campanella napsal.

3.1.1 Il seicento: Campanellova doba a historický kontext

Campanella napsal většinu svých děl v období seicenta, tedy v 17. století, které – pokud jde o estetiku - v podstatě velice plynule navázalo na století předcházející, v jehož druhé polovině se začalo rozvíjet baroko. A v tomto duchu tedy pokračuje i století sedmnácté.

Právě v předchozím století můžeme nalézt většinu motivů, které vedly ke změnám ve vnímání člověka a v celkovém vnímání světa, jimiž se baroko vyznačuje.¹²¹ K těmto motivům patří nepochybně i objevné plavby a následná kolonizace, rozpad katolické jednoty a zrod lutheránství a kalvinismu, či *sacco di Roma*, o kterém již bylo pojednáno výše v této práci, a které by se dalo považovat za jakýsi mentální a kulturní zlom v tehdy ještě renesanční společnosti.

Kvůli objevným plavbám, úzce souvisejícími s kolonizací a zámořským obchodem, byla ekonomika Evropy zcela otřesena. Dříve významné italské přístavy byly připraveny o své někdejší primární postavení. Toto významné postavení teď příslušelo jiným evropským přístavům, zatímco ty italské upadaly. Zboží italských obchodníků již nebylo oproti zboží dováženému z nově objevených kolonií, tak vzácné, a tím pádem ani tolik žádané.¹²²

V všech těchto událostech má tedy svůj počátek barokní pohled na svět, který by se dal označit jako opak renesančního antropocentrismu, ztratila se víra ve schopnosti člověka, i víra v to, že člověk je středem všeho. Dochází k úplnému rozpadu vědomí o tom, co to vlastně „člověk“ je, a proto následuje obrácení se k víře a k Bohu.

Všeobecné zneklidnění společnosti v druhé polovině šestnáctého století, způsobené některými tehdejšími událostmi, je ale ve století sedmnáctém již nějakým způsobem vstřebáno, a dochází k vytváření nových syntéz.¹²³

V průběhu seicenta pokračoval nadále proces protireformace, započatý již v druhé polovině minulého století. Tento proces v sobě spojoval jak náboženské, tak i politické faktory. Všechny konflikty, probíhající v dobách protireformace na evropském území, proto vždy

121 PELÁN, J. *Slovník italských spisovatelů*. Praha : Libri, 2004, s. 44.

122 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 166.

123 PELÁN, J. *Slovník italských spisovatelů*. Praha : Libri, 2004, s. 45.

obsahovaly oba tyto faktory. Významným prvkem protireformačního procesu se stal jezuitský řád, založený ve Španělsku v roce 1534 Ignácem z Loyoly.¹²⁴

Důležitou událostí, která souvisela s protireformací, a která dominovala celé první polovině seicenta, byla nepochybně třicetiletá válka, probíhající v letech 1618 – 1648. Jednalo se o celoevropský konflikt mezi katolíky a protestanty, odehrávající se převážně na území dnešního Německa, a mající velice negativní dopady na hospodářství i demografii všech zúčastněných států.¹²⁵ Italského území se tato válka zcela bezprostředně nedotkla.

Během 17.století, které se vyznačuje především přítomností Španělů na velké části Apeninského poloostrova, panoval v Itálii po politické stránce v podstatě klid. Přestože celou první polovinu tohoto století probíhala v Evropě třicetiletá válka, poměry v Itálii se vlastně nijak výrazně nezměnily.¹²⁶

Stávající politická mapa byla dána mírem z Crépy, a mírem z Cateau-Cambresis z roku 1599, který znamenal definitivní konec válek v Itálii, a který také potvrdil španělskou nadvládu nad Itálií.

Tehdejší mapa se tolik nelišila od té z dob cinquecenta, nicméně je zde možné najít několik rozdílů. Na severu vznikla dvě nová vévodství – Parma a Piacenza, a naopak zanikla Sienská republika, která byla za svoji podporu Francouzů napadena a následně i poražena Medicejskými ve spojení se Španěly.

Kromě těchto změn se žádné převratné změny na mapě Itálie neodehrály. Na severu se nalézala Janovská republika, Mantovské vévodství, Parmské vévodství, a také Milánské vévodství, které bylo nyní španělskou državou. Ve střední Itálii byl papežský stát a Toskánské velkovévodství, a na jihu se rozkládaly další území pod španělskou nadvládou – Neapolské království a Sicilské království.¹²⁷

Campanella pocházel z Kalábrie, která byla během jeho života součástí Neapolského království. To bylo v Campanellově době, jak již bylo řečeno, společně se Sicílií a Milánem pod nadvládou španělských Habsburků.¹²⁸

Následníkem císaře Karla V., který již byl zmíněn výše v této práci, a který byl nejen císařem Svaté říše římské, ale také španělským králem, se stal v polovině 16.století jeho syn Filip II.¹²⁹

Španělsko za tohoto krále disponovalo mnoha financemi a působivou armádou, proto budilo

124 GEISS, I. *Dějiny světa v souvislostech*. Praha : IŽ, s.r.o., 2002, s. 254.

125 Tamtéž, s. 270.

126 PELÁN, J. *Slovník italských spisovatelů*. Praha : Libri, 2004, s. 44.

127 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 123 – 124.

128 FALORSI, G. *Della pace di Castel Cambrese a quella dei Pirenei*. In: Fr. Tréves (ed.), *La vita italiana in seicento*. Milano: Fratelli Treves, 1895, s. 4.

129 GEISS, I. *Dějiny světa v souvislostech*. Praha : IŽ, s.r.o., 2002 , s. 250.

v italských panovnicích značný respekt, a zároveň na něj bylo pohlíženo jako na jistou záruku stability na Apeninském poloostrově po chaotickém a neklidném období italsko-francouzských válek. Vliv Filipa II. napomohl Medicejským získat znovu vládu nad Florencií a také nad celým Toskánskem, bankéři v Janově zatím těžili z jeho ochrany a úspěšně obchodovali. Papežský stát díky vydatné španělské pomoci zvítězil nad Osmanskými Turky v námořní bitvě u Lepanta, a na celém italském území zavládl na určitou dobu mír.

Na konci 16.století však nastala změna. Význam Španělska začal - hlavně po úspěšné protišpanělské vzpouře v Nizozemsku - pomalu ale jistě upadat. To se projevilo i v Itálii, jejíž velká část byla pod španělským vlivem. Po smrti krále Filipa II. pak v roce 1598 nastoupil na trůn jeho syn Filip III. V italské společnosti se v důsledku těchto událostí také začaly množit protišpanělské nálady, a když na francouzský trůn nastoupil král Jindřich IV., prezentující se jako opoziční síla vůči španělské hegemonii, někteří italští panovníci začali dávat zcela očividně najevo svůj velmi kladný postoj k Francii, a tím i svoji touhu vymanit se ze španělské nadvlády.¹³⁰

Počátkem 17.století nastal prudký úpadek italského hospodářství, který byl poté následován stagnací, která trvala celé století. S tímto hospodářským úpadkem samozřejmě úzce souvisí i úpadek námořní dopravy a obchodu. Jediným prosperujícím italským přístavem bylo Livorno, zatímco ostatní přístavy nebyly schopné konkurovat ostatním evropským přístavům. Jedním z důvodů této situace byla třicetiletá válka, během které na tom vlastně žádný evropský stát nebyl příliš dobře. Itálie měla navíc v rámci Evropy v té době okrajové postavení, pokud jde o obchodní záležitosti.

Byla zde také nadvláda Španělů nad téměř polovinou italského území, která znamenala pro obyvatele španělských držav velké daňové zatížení. Španělská sféra vlivu navíc znamenala pro italské obchodníky odříznutí od koloniálních obchodů v oblasti Atlantského oceánu. V oblasti Středozemního moře zase nebyly italské lodě schopny vypořádat se s korzáry. Angličané, Nizozemci i Francouzi si byli schopni s těmito potížemi poradit o poznání lépe, a proto postupně tyto státy zabraly na evropském trhu místo, které původně náleželo právě Italům. Toto vedlo k úpadku kdysi velmi významných italských přístavů, které již nebyly schopny obstát v anglické, nizozemské a francouzské konkurenci.¹³¹

Nejvíce byl Španěly využíván, zejména pak v dobách třicetileté války, jih Itálie. Protože Španělsko potřebovalo neustále další a další finance na vedení války, vybírali ve všech svých italských državách, a hlavně v Neapolském království, stále větší a větší daně, což zcela

130 FALORSI, G. *Della pace di Castel Cambrese a quella dei Pirenei*. In: Fr. Tréves (ed.), *La vita italiana in seicento*. Milano: Fratelli Treves, 1895, s. 8 -9.

131 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 164 – 165.

nepochybně znamenalo velkou ztrátu pro italské hospodářství, a navíc neustálé zvyšování daní vedlo také pochopitelně k narůstající nespokojenosti mezi obyvateli. Jih Itálie ale nebyl Španělskem využíván pouze finančně. Na venkově byli často mladí muži vyloženě chytáni, a poté odvázeni přímo na frontu do Německa, kde byli proti své vůli využíváni jako vojáci.

Stále se zhoršující útlak ze strany Španělů i alarmující hospodářská situace, vedly k neustálému zhoršování se poměrů ve španělských državách a k narůstající nespokojenosti obyvatel. Proto čas od času vypukly na jihu Itálie různé bouře, a to i ve šlechtických kruzích, které ale byly poměrně snadno potlačeny. Pochopitelná je i inklinace zdejší šlechty k Francii, jež byla odvěkým nepřítelem Španělů a Habsburků.¹³²

Nespokojenost se španělskou nadvládou nad Itálií se projevovala i v literatuře, což lze pozorovat například v díle *Filippica contro gli Spagnoli* (Filipika proti Španělům) Alessandra Tassoniho, či ve statích Traiana Boccaliniho.

Mezi další významné autory seicenta a mezi Campanellovy současníky, kteří působili ve stejné době jako on, patřili například Giambattista Basile, píšící v neapolském dialektu, básník Fulvio Testi či velký italský myslitel, prosazující teorii o heliocentrické soustavě, Galileo Galilei.

Campanellovým současníkem byl také Giordano Bruno, který sdílel s Campanellou do jisté míry podobný životní příběh. Stejně jako Campanella byl odpůrcem aristotelismu, a stejně jako on byl za své názory stíhán inkvizicí, kterou byl nakonec zatčen a po dlouhém procesu odsouzen k smrti upálením.¹³³

Uměleckým směrem, charakteristickým pro seicento, je baroko. To se, více než kde jinde, projevovalo právě v Itálii a ve Španělsku, a nešlo pouze o jeho projevy v umění či literatuře. Tento styl se projevoval celkově v lidských životech: ve zvycích, v módě, v náboženství.¹³⁴

Velmi důležitou figurou italského baroka byl nepochybně Giambattista Marino, manýristický básník jehož verše se staly vzorem pro celou řadu dalších básníků tehdejší doby.¹³⁵ Marinovým cílem byla originalita poezie, chtěl čtenáře svých básní neustále udivovat, odmítal princip imitace. Dalo by se říct, že mu ani tolik nezáleželo na tématu básně, důležité zkrátka bylo překvapit čtenáře.¹³⁶

„Pro-marinovský“ orientovaný je i nejvýznamnější estetický spis barokního období *Il Cannocchiale Aristotelico* (Aristotelův dalekohled), jehož autorem je jezuita Emanuele

132 Tamtéž, s. 168 – 170.

133 MIELI, P. *Il seicento. Bruno, Campanella, Galilei*. Milano: Corriere della sera, 2005.

134 NENCIONI, E. *Barocchismo*. In: Fr. Tréves (ed.), *La vita italiana in seicento*. Milano: Fratelli Treves, 1895, s. 383.

135 PELÁN, J. *Slovník italských spisovatelů*. Praha: Libri, 2004, s. 45.

136 PIROMALLI, A. *Società, intellettuali, controriforma nel Seicento*. In: *Storia della letteratura italiana*. Cassino, Garigliano, 1987 (2° ed. 1994); edizione elettronica 2007, liberamente consultabile in rete: www.Storiadella Letteratura.it.

Tesauro.

Nicméně ne všichni autoři z období baroka by se dali popsat jako autoři typicky barokní. Například již zmíněný Galileo Galilei byl hodně anti-barokním a racionalistickým myslitelem¹³⁷. Vedle něho byli dalšími autory, stojícímu v opozici vůči baroku, například Salvatore Rosa nebo Alessandro Tassoni.

Není bez zajímavosti také zmínit, že mnoho barokních autorů politických spisů mělo silný sklon k utopismu. Kromě Campanellova *Slunečního státu*, který bude rozebrán dále v této práci, se v době seicenta objevila utopistická díla jako *New Atlantis* (Nová Atlantida) (1627) Francise Bacona, *Commonwealth of Oceana* (Společenství Oceana) (1656) Jamese Harringtona či *The Isles Of Pines* (Borovicové ostrovy) (1668) Henryho Nevilla.

3.1.2 Biografie

Tommaso Campanella (pokřtěn jako Giovanni Domenico Campanella) se narodil 5. září 1568 ve městě Stilo v Kalábrii, která byla tehdy součástí Neapolského království, spadajícího pod španělskou nadvládu.¹³⁸ Jeho otcem byl chudý a ngramotný švec Geronimo Campanella, který se musel starat o svou dost početnou rodinu. Campanellova matka Caterina Martello byla nevzdělaná stejně jako i jeho otec. Velmi inteligentní Campanella tedy působil oproti ostatním členům své rodiny jako jakési zázračné dítě.¹³⁹

Ve třinácti letech vstoupil do dominikánského řádu, kde přijal jméno Tommaso na počest sv. Tomáše Akvinského, a začal se zde věnovat studiu teologie a filozofie.

Campanellovo myšlení bylo velice ovlivněno italským filozofem - také kalabrijského původu - Bernardinem Telesiem, zejména pak jeho dílem *De rerum natura iuxta propriis principiis* (O povaze věcí podle jejich vlastních principů). S Telesiem se ale Campanella nikdy nesetkal, jelikož Telesio zemřel dříve, než ho Campanella stačil vyhledat.

Prvním Campanellovým dílem bylo *Philosophia sensibus demonstrata* (Filosofie předvedená pomocí smyslů), které bylo vydané v roce 1591, a které bylo velmi ovlivněno Telesiem. Právě toto dílo vzbudilo v negativním slovasmyslu zájem církve o Campanellu, byl obviněn z kacířství, a byl proti němu zahájen proces.

Campanella utekl do Říma, a později se postupně přemístil na další místa – nejprve do Florencie, poté také pobýval v Bologni, a nakonec i v Padově, kde se seznámil s dalším velkým italským myslitelem Galileem Galilejem.¹⁴⁰

Kvůli své kritice inkvizice byl na začátku roku 1594 zatčen a odvezen do Říma. Byl obviněn

137 PELÁN, J. *Slovník italských spisovatelů*. Praha : Libri, 2004 , s. 45.

138 MIELI, P. *Il seicento. Bruno, Campanella, Galilei*. Milano: Corriere della sera, 2005, s. 61.

139 MOTZO DENTICE DI ACCADIA, C. *Tommaso Campanella*. Firenze: Firenze Vallecchi, 1921, s. 7.

140 MIELI, P. *Il seicento. Bruno, Campanella, Galilei*. Milano: Corriere della sera, 2005, s. 113.

z kacířství, a byl nucen odvolat své v minulosti vyjádřené názory. Inkvizicí mu nakonec byl nařízen návrat do rodné Kalábrie.

Zdá se, že Campanella věřil, že je jakýmsi prorokem nového století, který byl vyvolen osudem, aby pomohl dovést společnost ke změnám, které již brzy nastanou. K této domněnce došel na základě vlastního pozorování hvězd, a také na základě blížícího se nového století, ve kterém podle něho (i podle některých dalších jako byli např. Antonius Arquatus či Abbot Ubertino z Otranta) mělo dojít k úplné obnově celého světa.¹⁴¹

V roce 1599 se tedy Campanella postavil do čela protišpanělského spiknutí v Kalábrii, jehož cílem bylo nastolit republiku založenou do velké míry na náboženství, v jejímž čele měl stát sám Campanella.¹⁴² Je možné, že si Campanella představoval, že tato zamýšlená republika bude fungovat velice podobným způsobem, jaký popsal později ve svém díle *La città del sole* (Sluneční stát).¹⁴³

Toto připravované spiknutí bylo ale prozrazeno. I přes Camapanellův pokus o útěk následovalo zatčení, obvinění ze spoluúčasti na spiknutí a také opětovné obvinění z kacířství. Poté začal dlouhý proces v Neapoli. Zde byl Campanella vězněn a mučen. Trestu smrti se nakonec vyhnul jedině díky tomu, že mnoho měsíců předstíral šílenství. Jelikož tehdy platilo, že blázni (kvůli své neschopnosti kát se) nemohou dostat trest smrti, jinak by za jejich zatracené duše byli zodpovědní soudci, předstírání šílenství zachránilo Campanellovi život.¹⁴⁴ Nicméně vězení, ke kterému byl odsouzen ještě téhož roku, se nevyhnul.¹⁴⁵ Po dlouhých 27 letech věznění byl po intervenci samotného papeže Urbana VIII. převezen z Neapole do Říma.¹⁴⁶

Ve vězení bylo Campanellovi umožněno psaní, kterému se také hojně věnoval. Právě během tohoto období vznikly jeho nejvýznamnější díla, mezi kterými bylo i to nejznámější - *La città del sole* (Sluneční stát), na kterém začal pracovat v roce 1602.¹⁴⁷

Po svém osvobození žil Campanella pět let v Římě,¹⁴⁸ nicméně po odhalení dalšího protišpanělského povstání v roce 1634, v jehož čele stál Camapanellův učedník mnich Tommaso Pignatelli, a ze kterého byl proto podezříván i sám Campanella, byl opět nucen dal se na útěk z Kalábrie, tentokrát až za italské hranice - do Paříže. Zde byl velice vřele přijat

141 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 159 – 160.

142 FIRPO, L. *Bibliographia degli scritti di Tommaso Campanella*. Torino: Bona, 1940, s. 23.

143 PROCACCI, G. *Dějiny Itálie*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 160.

144 ERNST, G. "Tommaso Campanella", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

145 MIELI, P. *Il seicento. Bruno, Campanella, Galilei*. Milano: Corriere della sera, 2005, s. 114.

146 BALDACCHINI, M. *La vita di Tommaso Campanella*. Napoli: Manuzio, 1847, s. 127 – 128.

147 FIRPO, L. *Bibliographia degli scritti di Tommaso Campanella*. Torino: Bona, 1940, s. 24.

148 ERNST, G. "Tommaso Campanella", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

tehdejším francouzským králem Ludvíkem XIII., stejně jako i kardinálem Richelieuem.¹⁴⁹ Pod jejich ochranou dožil Campanella své poslední roky, během kterých se setkával s různými učiteli, psal některé své další spisy, a věnoval se také editaci děl již napsaných. Zemřel 21. května 1639 v dominikánském klášteře Saint Honoré v Paříži.¹⁵⁰

3.1.3 Bibliografie

Campanellova díla by se dala rozčlenit celkem do šesti skupin: díla vydaná ještě za jeho života, díla vydaná po jeho smrti, nevydané rukopisy, ztracená díla, dopisy, a ztracené dopisy. Toto rozdělení alespoň používá Luigi Firpo, který se pokusil celou Campanellovu tvorbu chronologicky uspořádat. Během Campanellova života bylo vydáno celkem dvacet čtyři jeho děl.¹⁵¹

Prvním Campanellovým dílem bylo, již zmíněné, *Philosophia sensibus demonstrata* (Filosofie předvedená pomocí smyslů), které bylo vydáno v roce 1591 v Neapoli, a ve kterém obhajoval přírodní filosofii Bernardina Telesia, a také se zde stavěl do opozice vůči aristotelismu.

Dílo je rozděleno na osm částí, ve kterých oponuje aristotelikovi Giacomovi Antoniovovi Martovi, a brání Telesiovu filosofii přírody. Campanella zde vyjadřuje svoji deziluzi, kterou pociťoval ze studia antických i soudobých filosofů a jejich spisů. Podle něho se filosofie, a také celé lidské poznání, značně odklonilo od přímé zkušenosti s přírodou. Podle Campanelly je důležité zkoumat přímo přírodu, a soustředit se na smyslové poznání. Campanella velmi striktně odmítal poznání založené pouze na studiu knih.

Vzhledem k tomu, že Campanella strávil valnou většinu svého života ve vězení, napsal většinu svých děl, včetně těch nejvýznamnějších, právě během svého věznění. Mezi tato díla patří například spis *Del senso delle cose e della magia naturale* (O smyslu věcí a o přírodní magii), které bylo původně napsané v italštině, nicméně poprvé vyšlo v latinském překladu v roce 1620 ve Frankfurtu. V tomto díle představuje Campanella svůj pohled na svět jako na jakýsi živoucí organismus, jehož jednotlivé komponenty se podílejí na životě a smyslovosti.

Dalším dílem, které je nepochybně jedním z nejdůležitějších Campanellových politických spisů je *Monarchia di Spagna* (Španělská monarchie), napsané v roce 1601. Zde Campanella uvádí tři věci, které jsou podle jeho názoru příčinami politiky: Bůh, rozvážnost a účelnost. Nesouhlasil s takovým pojetím politiky a historie, které za hlavní příčinu těchto věd považuje člověka. Campanella v tomto díle dále uvádí, že za jistých okolností by se španělský král mohl stát králem celého světa. A je zde patrné, že vidí náboženství jako velice silný jednotící

149 MIELI, P. *Il seicento. Bruno, Campanella, Galilei*. Milano: Corriere della sera, 2005, s. 63.

150 MOTZO DENTICE DI ACCADIA, C. *Tommaso Campanella*. Firenze: Firenze Vallecchi, 1921, s. 227.

151 FIRPO, L. *Bibliographia degli scritti di Tommaso Campanella*. Torino: Bona, 1940, s. 2 – 5.

prvek ve společnosti.

Dílo *Monarchia del Messia* (Spasitelova monarchie) by se dalo považovat za jakýsi manifest campanellovské ideální teokracie. Campanella zde představuje svůj ideál universální monarchie, kde by byly úplně všechny státy sjednoceny pod jediného panovníka.

Spis *Atheismus triumphatus* (Vydobytý atheismus) byl samotným Campanellou označován za spis proti politikům a machiavellistům. Vystupuje zde proti Machiavelliho pojetí náboženství, jakožto jakéhosi nástroje k získání a udržení si moci.

V roce 1616 napsal Campanella spis nazvaný *Apologia per Galileo* (Obrana Galileova), ve kterém se vyjadřuje k procesu s významným italským myslitelem Galileem Galilejem, s kterým se sám v minulosti osobně setkal. Campanella zde nehovoří o svých vlastních názorech, ani přímo nebrání názory Galileovi. Toto dílo je obranou svobodného filozofování pro všechny filozofy křesťanského vyznání.

Do skupiny děl napsaných ve vězení se řadí i slavné *La città del sole* (Sluneční stát), Campanellou započaté v roce 1602, které bude rozebráno podrobněji dále v této práci.

Mezi díla, která byla vydána až po Campanellově smrti patří například dílo *Quod reminiscetur* (Na zapamatování), které je výzvou k vyznavačům všech náboženství jiných než křesťanství, aby se odvrátili od svých falešných věrouk, a aby se obrátili k náboženství křesťanskému.

Posmrtně byly také vydány například spisy *Mathematica* (Matematika) či *Theologia* (Teologie).

Kromě filozofických, politických a teologických spisů psal Campanella v podstatě celý život již od mládí básně v italštině.

Posledním dílem, které Campanella za svůj život napsal, byla báseň oslavující narození budoucího francouzského krále Ludvíka XIV., nesoucí název *Ecloga in portentosam Delphini nativitate*.

3.2 Il Sole: Campanellův ideální panovník

Ideálnímu panovníkovi Tommasa Campanelly není v jeho díle *Sluneční stát* dán zdaleka takový prostor jako Machiavelliho panovníkovi ve *Vladaři*.

I přesto je ale možné, nalézt v Campanellově díle některé informace o osobě tohoto panovníka či jeho stručnou charakteristiku. Následující část této práce se zaměří právě na tyto zmínky o osobě panovníka, stejně jako i na Campanellův pohled na ideální formu vlády ve státě, přičemž se pokusí podat ucelený obraz na Campanellova ideálního vladaře a na způsob jeho vlády.

3.2.1 Původ panovníka, způsob nabytí moci

Panovníkem Campanellova ideálního Slunečního státu, kterého Campanella nazýval *Il Sole* (Slunce), se teoreticky může stát v podstatě kdokoliv. Nezáleží totiž na jeho původu, majetku, ani na žádných jiných podobných faktorech. Všichni občané Slunečního státu mají po narození prakticky stejnou šanci stát se budoucím vládcem státu. V Campanellově ideálním státě mají všichni vždy rovné příležitosti, a ani v tomto ohledu tomu není jinak. Pokud jde tedy o výběr budoucího vládce, nikdo není na základě nějakých předsudků ani upřednostňován, ani upozadován.

Nejvyšším vládcem státu je kněz nazývaný titulem „Slunce“, který i přestože má tři spoluvladaře, má ve státě největší moc, a dá se říct, že vládne teokratickým způsobem. „*È un Principe Sacerdote tra loro, che s'appella Sole, e in lingua nostra si dice Metafisico: questo è capo di tutti in spirituale e temporale, e tutti gli negozi in lui si terminano.*“ (Nejvyšším vládcem je u nich kněz, zvaný v jejich jazyce Slunce; my bychom ho nazvali Metafyzikem. Je vrchním rozhodčím ve věcech světských i duchovních, a ve všech otázkách i sporech vynáší konečné rozhodnutí.)¹⁵² - těmito slovy popisuje Campanella panovníka.

Jak již bylo uvedeno výše, mají po svém narození všichni občané státu zdánlivě stejnou šanci stát se panovníkem. Je ale pravdou, že panovníkem se může stát pouze člověk velmi vzdělaný a inteligentní. Pokud jde o vzdělání, mají všechny děti ve státě naprosto rovné příležitosti, a všem se dostává stejného vzdělání. Podle Campanelly je ideální, a pro obecné dobro státu tedy nejlepší, když každý občan ve státě dělá právě to, pro co má největší vloh. Tyto vlohy se u dětí odkrývají během poměrně dlouhého vzdělávacího procesu. Právě během tohoto procesu se pak pozná, kdo má ty nejlepší vlohy stát se vládcem. Ne každý má tedy to správné nadání, aby se mohl stát Sluncem. Ten musí být, jak již bylo řečeno, velmi vzdělaný.

¹⁵² CAMPANELLA, T. *La città del sole*. Roma: Newton & Compton, 1995. s. 4. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Přel. J. a O. Mohylovi. Praha: Mladá fronta, 1979, s. 10. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání.

Musí znát velmi dobře historii, matematiku a astrologii, důraz pak Campanella klade především na znalost teologie a metafyziky. Campanella píše: „*Però non può essere Sole se non quello che sa tutte l'istorie delle genti e riti e sacrifici e repubbliche ed inventori di leggi ed arti. [...] Ma più di tutti bisogna che sia Metafisico e Teologo.*“ (Hodnosti Slunce však nemůže dosáhnout nikdo jiný než ten, kdo zná dějiny všech národů, všechny jejich obyčeje, náboženské obřady, zákony, všechny republiky a monarchie, zákonodárce a vynálezce v oboru věd a řemesel. [...]) Ale především je zvláště nutné porozumět metafyzice a teologii.)¹⁵³

Vládce je jmenován vždy člověk, který dosáhl věku alespoň třiceti pěti let. Svou funkci nejvyššího představitele Slunečního státu pak vykonává až do té doby, než se objeví někdo, kdo je schopen tuto funkci vykonávat lépe než on.¹⁵⁴

Panovník, stejně jako i jeho spoluvladaři, je vybrán a zvolen nejvyšším vládcem v podstatě na základě své „vhodnosti“ k této funkci. Jak již bylo zmíněno výše, Campanella ve svém díle prezentuje názor, že by měl každý ve společnosti dělat to, pro co se nejlepě hodí, to pro co má největší vlohy. Každý má ve společnosti svoji vlastní a přesně vymezenou roli, a to slouží k obecnému dobru. Během vzdělávacího procesu se u každého dítěte časem zjistí, pro co má největší vlohy, a to pak dále determinuje jeho budoucí funkci či povolání. I vladař a jeho spoluvládci jsou vybíráni tímto způsobem.

3.2.2 Dělbá státní moci

Vláda ve Slunečním státě je hierarchicky uspořádána. Na vrcholku této hierarchie je samozřejmě nejvyšší vládce Slunce, který je tou největší autoritou, a ve všem má konečné slovo právě on.

Kromě toho že vládne státu, je také zároveň nejvyšším kněžím ve státě. S vládou Slunci pomáhají ještě tři jemu podřízení spoluvládci. Těmito spoluvládci jsou *Potestà* (Moc), *Sapienza* (Moudrost) a *Amore* (Láska). Každému z těchto spoluvládců je svěřen nějaký určitý resort, který má na starosti.

Spoluvládce *Potestà* řídí vše týkající se vojska a vedení válek. „*Il Potestà ha cura delle guerre e delle paci e dell'arte militare; è supremo nella guerra, ma non sopra Sole; ha cura dell'ufficiali, guerrieri, soldati, munizioni, fortificazioni ed espugnazioni.*“ (Vládce Moc spravuje všechny záležitosti války a míru, řídí vojenský výcvik a má vrchní velení ve válkách; ale i v tom je podřízen Slunci. Řídí vojenské úřady, vojsko, stará se o zásobování, opeňování, obléhání, o válečné stroje, o dílny a řemeslníky, kteří v nich pracují.)¹⁵⁵

Spoluvládce *Amore* se zabývá zejména tím, aby byly ve státě plozeny co možná

153 Tamtéž, s. 9. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 17.

154 Tamtéž, s. 9.

155 Tamtéž, s. 4. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 10.

„nejkvalitnější“ děti, a mimo to se také zabývá záležitostmi souvisejícími s výchovou dětí. „*Il Amore ha cura della generazione, con unir li maschi e la femine in modo che faccin buona razza. [...] ed ha molti maestri e maestre dedicate a queste arte.*“ (Příkazům Lásky podléhá především plození dětí, dohled na to, aby se ze spojení mužů a žen rodilo nejlepší potomstvo. [...] Vládce sám má ve svých službách množství vychovatelů a vychovatelek, kteří na to všechno dozírají.)¹⁵⁶

Poslední spoluvládce *Sapienza* má na starosti vzdělávání, vědu a umění. „*Il Sapienza ha cura di tutte le scienze e delli dottori e magistrati dell'arti liberali e meccaniche.*“ (Moudrosti jsou podřízena krásná umění, řemesla a veškeré vědy, ale též příslušní úředníci a vědci a stejně tak i školy.¹⁵⁷

Tito tři spoluvládci a Slunce se každý den schází a řeší společně každodenní chod státu a různé běžné záležitosti, které s tím souvisí.

Každý ze tří spoluvládců Slunce má tři sobě podřízené náčelníky. Tito náčelníci se spolu se Sluncem, Mocí, Moudrostí a Láskou scházejí každý osmý den, aby mohli společně rozmlouvat, a řešit různé situace, týkající se chodu státu.

Dále jsou pak ve státě další úředníci, kteří jsou podřízeni třem spoluvládcům nejvyššího vládcce státu. Jedná se o různé specialisty na záležitosti úzce související s jednotlivými resorty Moci, Moudrosti a Lásky. Tito specialisté pak mají v rámci hierarchického uspořádání státu pod sebou ještě další zvláštní odborníky.

Pak jsou zde samozřejmě ještě řadoví občané státu, kteří si jsou navzájem všichni rovni.

Ve Slunečním státě je také důležitá instituce *Il Consiglio* (Rada). Ta je složena ze všech občanů státu, kteří jsou starší dvaceti let, a ti všichni společně jednají o všech státních záležitostech. Během jednání Rady se její členové mohou vyjadřovat k nejrůznějším státním záležitostem, hodnotit stávající úředníky, a to jak dobře plní své povinnosti, či navrhnout budoucí možné úředníky.

Úředníci jsou tedy voleni a naopak odvoláváni na základě vůle lidu. To ovšem neplatí pro čtyři nejvyšší státní úředníky. Pouze oni sami totiž rozhodují, zda ve své funkci zůstanou či ne. Pokud sami shledají, že ve státě existuje vhodnější kandidát na jejich pozici, pak ze své funkce odstoupí a tomuto vhodnějšímu člověku svůj úřad přenechají.¹⁵⁸

Vzhledem k existenci Rady, a k možnosti volit všechny úředníky, ovšem kromě těch nejvyšších, lze hovořit o tom, že se v Campanellově ideálním státě vyskytují jisté prvky přímé demokracie. Nicméně i přes tyto demokratické náznaky, v Campanellově popisu

156 Tamtéž, s. 6. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 10.

157 Tamtéž, s. 4. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 10.

158 Tamtéž, s. 29 – 30.

Slunečního státu spatřujeme spíše velmi výrazné prvky komunistické společnosti. Můžeme zde tedy zcela jasně vidět, jak jsou veškeré oblasti života občanů státu kontrolovány a ovládány státem.

I přes tuto absolutní kontrolu všech aspektů života, se dá říct, že Sluneční stát nabízí svým občanům jistotu a stabilitu, stejně jako i jistou formu svobody. Nejedná se o svobodu individuální, jde o osvobození od hladu, od válek, i od nadměrného pracovního zatížení.¹⁵⁹

Pokud jde o soudní moc, pak platí, že je každý jednotlivec podroben soudní moci vrchního představeného svého povolání, které daný člověk vykonává. Všichni vedoucí odborníci mají tedy zároveň i soudní pravomoci, a mohou nad svými podřízenými vynášet rozsudky a udělovat jim tresty. V případě nesouhlasu s trestem je možné se odvolat k Slunci, který má pravomoc udělit proviněnému milost, pokud to uzná za vhodné.¹⁶⁰

3.2.3 Vlastnosti panovníka

Za nejdůležitější, co nesmí v žádném případě chybět ideálnímu panovníkovi, považuje Campanella velmi dobré vzdělání a inteligenci.

Jak již bylo uvedeno výše, panovníkem by měl být pouze člověk velmi moudrý a vzdělaný, mající celou řadu vědomostí z různých oborů. Zejména by se měl ale vyznat v teologii a metafyzice. Campanella píše: „*Ma più di tutti bisogna che sia Metafisico e Teologo, che sappia ben la radice e prova d'ogni arte e scienza, e le similitudini e differenze delle cose, la Necessità, il Fato e l'Armonia del mondo, la Possanza, Sapienza e Amor divino e d'ogni cosa, e li gradi degli enti e corrispondenze loro con le cose celesti, terrestri e marine, e studia molto bene nei Profeti ed astrologia.*“ (Ale především je zvláště nutné porozumět metafyzice a teologii; poznat původ, základy a důkazy všech umění a věd; podobnosti a rozdíly věcí; nutnost, osud a harmonii světa; moc, moudrost a lásku, která je ve věcech a v Bohu; kategorie bytostí a jejich analogie s věcmi nebeskými, pozemskými a mořskými i ideálními, které jsou v Bohu, pokud je to pro člověka pochopitelné; konečně je nutné zabývat se proročky a astrologií.)¹⁶¹

Podle Campanellova názoru se takto moudrý a vzdělaný panovník, právě díky této své vlastní moudrosti, nikdy nestane tyranem – na rozdíl od panovníka, který není tolik vzdělaný, a k moci se dostane díky svému urozenému původu.

Přestože Campanella považuje za nejdůležitější věc u panovníka vzdělání a znalost mnoha různých oborů, nepokládá za nutné, aby se panovník zabíral studiem cizích jazyků, jelikož

159 FERNS, C. *Narrating Utopia: Ideology, Gender, Form in Utopian Literature*. Liverpool: Liverpool University Press, 1999, s. 14.

160 CAMPANELLA, T. *La città del sole*. Op.cit., s. 31.

161 Tamtéž, s. 9. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 17.

na překlad může využívat tlumočníky.

Ideální panovník musí být ale především přirozeně nadaný k vládnutí a k vykonávání úřadu Slunce. Toto nadání se projeví během výchovy. Campanella píše, že během výchovného a vzdělávacího procesu je, s přihlédnutím k nadání vzdělávaných jednotlivců, tedy už předem jasné, kdo z nich se nakonec stane panovníkem.¹⁶²

Campanella zmiňuje i další vlastnosti kromě moudrosti, které by u panovníka Slunečního státu rozhodně neměli chybět. „*Ma non così avviene alli pronti d'ingegno e facili ad ogni conoscenza, come è bisogno che sia il Sole.*“ (Ale tak tomu není u lidí pohotových, vnímavých ke všemožným pracím a od přírody nadaných a chápavých, jakým nezbytně musí být Slunce.)¹⁶³

3.2.4 Vztah panovníka k občanům

Il Sole je všem sobě podřízeným roven v tom smyslu, že stejně jako oni nic nevlastní, a stejně jako oni nemá ani svoji vlastní manželku či děti.

Soukromé vlastnictví totiž v Campanellově ideálním státě neexistuje. Všichni občané státu, včetně nejvyššího vládce, mají úplně vše společné. Naprosto vše je obecním majetkem, a proto si nikdo nemůže nic přisvojit. Podle Campanelly je to tak nejlepší, jelikož dle jeho mínění ze soukromého vlastnictví plyne sobectví a další neřesti. Stejně jako je to možné vidět i u jiných utopických autorů, Campanella v podstatě kritizuje soukromé vlastnictví tím, že ho zcela odmítá a zavrhuje.¹⁶⁴

Ve Slunečním státě neexistuje ani instituce rodiny. Děti totiž neznají své rodiče, a rodiče neznají své děti. Tak nemůže být nikdy nikdo znevýhodněn ani upřednostňován na základě svého původu.

Campanella píše: „*si ben la comunità delle donne non si usa tra le genti della provincia loro; ma essi l'usano, ed è questo il modo. Tutte cose son comuni.*“ (I když mezi ostatním obyvatelstvem žijícím na jeho území není zavedeno společenství žen, u nich samých je přijato, protože mají všechno společné.)¹⁶⁵

Pokud jde tedy o soukromé vlastnictví či vlastní rodinu, panovník je na tom úplně stejně jako všichni ostatní lidé ve státě. Nikdo vskutku nic nemá, a dalo by se říct, že pro každého je jeho rodinou přímo stát. Campanella píše: „*onde si risolsero di vivere alla filosofica in commune*“ (a rozhodl se [tento národ] vést filosofický, pospolitý způsob života.)¹⁶⁶ Ve

162 Tamtéž, s. 9.

163 Tamtéž, s. 10. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 18.

164 PARRINDER, P. *Learning from other worlds: estrangement, cognition and the politics of science fiction and utopia*. Liverpool: Liverpool University Press, 2000, s. 247.

165 CAMPANELLA, T. *La città del sole*. Op.cit., s. 7. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 14.

166 Tamtéž, s. 6 – 7. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 13.

Slunečním státě se vskutku jedná o pospolitý život v tom smyslu, že všichni mají všechno společné. Nicméně při pohledu na velmi členitou a poměrně detailně popisovanou hierarchii ve státě se celkový dojem pospolitosti poněkud vytrácí.

Není totiž pravdou, že by si v politických vztazích byli všichni občané státu zcela rovni. Vládcův vztah k občanům je tedy z tohoto hlediska podstatně jiný, než je tomu z hlediska vlastnictví či rodiny.

Vládce je úplně všem občanům nadřazen, a to jak politicky, tak i nábožensky, jelikož je zároveň i nejvyšším kněžím ve státě. Právě jemu se všichni, včetně jeho třech spoluvládců, zodpovídají ze svých hříchů.¹⁶⁷

Vztah Campanellova ideálního panovníka k občanům by se tedy dal definovat jako jaksi nevyvážený, vzhledem k tomu že z jednoho pohledu se jedná o vztah vzájemné rovnosti, zatímco z druhého pohledu jde o vztah striktní nadřazenosti a podřazenosti.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 32.

3.3 Campanellova etika

Campanellova praktická filozofie by se dala rozdělit na tři části: politika, ekonomie a etika. Campanella se v mnoha svých dílech věnoval zejména politice, nicméně se zabýval i etikou. Jeho etické myšlenky můžeme nalézt jak v jeho klíčovém díle *Sluneční stát*, tak i ve spise *Epilogo magno* (Velký epilog), stejně jako i v některých jeho filosofických básních.

Právě v básních spatřoval Campanella důležitou etickou roli. Poezie by měla podle něho sloužit k morálním účelům. Básník by měl podle něho ve svých básních prezentovat různé didaktické pravdy „krásným a zapamatovatelným“ způsobem.¹⁶⁸

Campanella svojí etikou do značné míry navazuje na přírodní etiku Bernardina Telesia.¹⁶⁹

3.3.1 Ctnost a Dobro

Pro Campanellu je ctnost jakousi silou, která pramení ze samotné podstaty lidského bytí. Ctnost se pak ukazuje v působení síly, moudrosti a lásky. Morální ctnost navíc potřebuje to správné zázemí, aby mohla dále vzkvétat a rozvíjet se.¹⁷⁰

Campanella se ve svém pojetí ctností odchyluje od tradičního počtu křesťanských ctností, a zmiňuje jich více než tradiční čtyři.

Ve *Slunečním státě* Campanella píše: „*Di quanti virtù noi abbiamo, essi hanno l'offiziale: ci è una che si chiama Liberalità, un Magnanimità, un Castità, un Fortezza, un Giustizia, criminale e civile, un Solerzia, un Verità, Beneficienza, Gratitudine, Misericordia, ecc.*“ (Mají tolik úřadů, kolik známe ctností; je úřad zvaný Velkomyslnost, jiný známý pod názvem Statečnost, dále Cudnost, Štědrost, Spravedlnost trestní i občanská, Příčinnivost, Lásky k pravdě, Dobročinnost, Laskavost, Veselost, Čilost, Střídmost atd.)¹⁷¹

Ctnost lze podle Campanelly poznávat ve světle stop Boží moudrosti, které září z přírody, jež je všude okolo nás.¹⁷²

Campanella si ctností a ctnostného způsobu života opravdu velice cenil, ve svém díle *Epilogo Magno* dokonce uvádí, že vladař je lepší a užitečnější v žaláři, než kdyby byl na svobodě, ale nebránil by ctnost, a žil by tak nečestně.¹⁷³

168 ROUSH, S. (ed.) *Selected Philosophical Poems of Tommaso Campanella*. Chicago: The University of Chicago Press, 2011, s. 15.

169 ERNST, G. *Tommaso Campanella: The Book Of Body And Nature*. London: Springer Science & Business Media, 2010, s. 50.

170 ERNST, G., *Tommaso Campanella*, In: The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

171 CAMPANELLA, T. *La città del sole*. Op.cit., s. 8. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 15.

172 ERNST, G. *Tommaso Campanella: The Book Of Body And Nature*. London: Springer Science & Business Media, 2010., s. 51.

173 Tamtéž, s. 56.

Pokud jde o neřesti, Campanella vidí hlavní příčinu mnohých z nich v existenci soukromého vlastnictví, stejně jako i v existenci tradičních rodin. Ve *Slunečním státě* o soukromém vlastnictví a rodinách píše toto: „...onde nasce l'amor proprio; ché per sublimar a ricchezze o a dignità il figlio o lasciarlo erede, ognuno diventa o rapace publico, se non ha timore, sendo potente; o avaro ed insidioso ed ippocrita, si è impotente. Ma quando perdono l'amor proprio, resta il commune solo.“ (To je pramenem sobectví; abychom se totiž v zájmu svého syna domohli bohatství a důstojného postavení, a učinili jej dědicem velkého majetku, začínáme, a to každý z nás, buď okrádat stát, jestliže se ničeho nebojíme, protože jsme bohatí a urozeného původu, nebo se z nás, nemáme-li moci, postavení a vznešených předků, stávají skrblicí, zrádci, licoměrníci. Zbavíme-li se sobectví, zůstane v nás jen láska ke společenství.)¹⁷⁴

Za nejhorší neřest považuje Campanella pýchu, kterou je ve *Slunečním státě* hluboce pohrdáno. Pýcha totiž vážně narušuje vztah mezi člověkem a Bohem, jelikož se kvůli ní odvracíme od Boha.¹⁷⁵

Dobro podle Campanelly pochází z Boží jednoty. Právě integrita je pak jedním z hlavních atributů dobra. Původce veškerého rozdělování je ďábel, který závidí dobrou jeho jednotu.¹⁷⁶

Za Nejvyšší Dobro je Campanellou považován Bůh, který je i Nejvyšším Bytím. Nic nepostrádá, nic kromě sebe samého nepotřebuje, a nic lepšího než on neexistuje. „L'Essere è il Sommo Ben, che mai non manca, e di nulla ha bisogno, e nulla pava.“¹⁷⁷ (Bytí je Nejvyšším Dobrem, kterému nic nechybí, a nic nepotřebuje, a ničeho se nebojí.) Campanella zdůrazňuje, že je příčinou veškerého dobra v nás i kolem nás, a je ho proto nutné milovat více než ostatní dobra. Láska k Bohu umožňuje lidem zřít paprsky Nejvyššího Dobra (tedy Boha), a prostřednictvím zření těchto paprsků je lidem umožněno poznávat všechna ostatní dobra - kromě toho nejvyššího. Přestože lidé mohou mít pocit, že znají i Nejvyšší Dobro, podle Campanelly to není pravda, jelikož se jedná o pouhé zdání, vzhledem k tomu, že pravá podstata Nejvyššího Dobra je pro lidi nepřístupná a nepoznatelná. Toto Dobro je nutné milovat, a ten kdo ho nemiluje, je Campanellou označován za nevědomého.¹⁷⁸

Svět, stvořený Bohem jakožto Nejvyšším Dobrem, je jakýmsi „obrazem“ nekonečného a nejvyššího Dobra.¹⁷⁹

174 CAMPANELLA, T. *La città del sole*. Op.cit., s. 7. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 14.

175 ERNST, G. *Tommaso Campanella: The Book Of Body And Nature*. London: Springer Science & Business Media, 2010, s. 56.

176 ERNST, G., *Tommaso Campanella*, In: The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

177 CAMPANELLA, T. *Le poesie*. Torino: Einaudi, 1998, s. 81.

178 Tamtéž, s. 20

179 ERNST, G., *Tommaso Campanella*, In: The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition),

3.3.2 Morálka

Campanella považuje lidi, na rozdíl od zvířat která jsou zcela ovládána svými smysly a instinkty, za svobodné. Mohou si svobodně zvolit, jak budou jednat. Mohou si vybrat co chtějí, a mají tedy i možnost odolat různým pokušením.¹⁸⁰ Ke svobodné vůli se Campanella vyjadřuje i ve *Slunečním státě*, kde téměř na samém konci díla prohlašuje, že občané Slunečního státu nepochybují o svobodě lidské vůle, a že pokud se člověk ve své duši k něčemu pevně rozhodne, pak to nikdo a nic nemůže změnit.¹⁸¹

Campanellův ideální vladař, stejně jako i každý jiný člověk, by se měl za každých okolností snažit jednat správně a čestně podle svého nejlepšího svědomí.

Ve *Slunečním státě* Campanella píše: „*e questo non può ben fare chi non investiga l'opere sue e non attende a ben filosofare , e chi non osserva le sue leggi sante: Quel che non vuoi per te non far ad altri , e quel che vuoi per te fa' tu il medesimo.*“ (kdo zkoumá a poznává dílo Boží , zachovává jeho zákony a jsa ve své činnosti správně poučen pamatuje: Co nechceš , aby ti jiní činili , nečiň ty jim, a co chcete, aby vám lidé činili, čiňte i jim.)¹⁸²

Dalo by se říct, že správné jednání podle Campanelly vychází v podstatě z tradičních křesťanských zásad správného jednání. V Campanellově ideálním Slunečním státě všichni občané žijí ctnostně a spořádaně. Vzhledem k tomu, že ve státě je všechn majetek společný, nikdo tak není chudý ani bohatý, a lidé si navzájem nezávidí, nejsou ani domýšliví či pyšní.

Občané Slunečního státu žijí dokonce natolik ctnostně, že ve státě neexistují ani žádné „běžné“ zločiny, jako například krádeže či vraždy. Jako vážné zločiny jsou tu místo toho trestána různá provinění proti ctnostem. Campanella zdůrazňuje, že zejména lež je ve Slunečním státě velmi závažným přečinem. „*essi si accusano d'ingratudine, di malignità, quando un non vuol far piacere onesto, di bugia, che abborriscono più che la peste.*“ (trestají mezi sebou nešlechtnost, zášť, odpírání povinné vzájemné úcty, lenivost, malomyslnost, hněvivost, šaškovství a lež, kterou nenávidí víc než mor.)¹⁸³

Hříchy páchané ve Slunečním státě jsou tedy jednáním, které je v rozporu s jednáním podle ctností úznávaných ve státě. Ze spáchaných hříchů se občané státu zpovídají kněžím, kteří se pomocí modliteb starají o nápravu.¹⁸⁴

Hřích má podle Campanelly původ v nebytí, tedy v nedostatku bytí. „*Dal correre al niente nasce il male e 'l peccato; però il peccatore si dice annichilarsi e il peccato ha causa*

Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.
180 ERNST, G., *Tommaso Campanella*, In: The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition),

Edward N. Zalta (ed.), dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.
181 CAMPANELLA, T. *La città del sole*. Op.cit., s. 42.

182 Tamtéž, s. 39 – 40. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 52.

183 Tamtéž, s. 8. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 15.

184 Tamtéž, s. 32.

deficiente, non efficiente. La deficienza è il medesimo che mancanza, cioè o di potere o di sapere o di volere, e in questo ultimo metteno il peccato. Perché chi può e sa ben fare, deve volere, perché la volontà nasce da loro, ma non e contra.“ (Ze sklonu k nebytí se dále rodí zlo a hřích; hřích tedy nemá příčinu v působení bytí, ale v nedostatku bytí. Příčinou nedostatku bytí pak rozumějí nedostatek moci, moudrosti nebo vůle. A právě v nedostatku vůle vidí hřích: neboť kdo zná a může konat dobro, má k němu mít též vůli, neboť vůle vzniká z prvních dvou schopností, nikoli však obráceně.)¹⁸⁵

3.3.3 Cíl lidského života

Zdá se, že podle Campanelly je nejvyšším cílem lidského života, stejně jako pro mnoho myslitelů před ním, ctnost.

Člověk by měl být podle něho naprosto oddán náboženství a Bohu, kterého by jakožto svého stvořitele měl za každých okolností chovat v úctě, milovat ho, a věřit v něho, i v to, že člověka nikdy neopouští – a to ani v těch nejtemnějších chvílích.

Campanella ve *Slunečním státě* píše: „*Ma chi mira la costruzione del mondo, l'anatomia dell'uomo e delle bestie e delle piante, e gli usi delle parti e particelle loro, è forzato a confessare la provvidenza di Dio ad alta voce. Però si deve l'uomo molto dedicare alla vera religione, ed onorar l'autor suo.*“ (Ve skutečnosti ten, kdo pozoruje složení světa a studuje anatomii lidského těla, rostlin a zvířat, jakož i užití jednotlivých jejich částí a částíček, bude nevyhnutelně nucen plně uznat moudrost a prozřetelnost Boží. Proto má být člověk zcela oddán náboženství a svého tvůrce vždy chovat v úctě.)¹⁸⁶

Dalo by se říct, že takto je možno shrnout Campanellův pohled na cíl lidského života. Lidé by se měli zaměřit na poznávání světa kolem sebe prostřednictvím smyslů a vlastních zkušeností, a během tohoto poznávání tak směřovat k samotnému Bohu. Stejně důležité jako toto poznávání světa kolem, a tedy i lepší porozumění celému kosmu, je podle Campanelly víra v Boha, a v podstatě tedy i zasvěcení celého života náboženství.¹⁸⁷

185 Tamtéž, s. 38. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 50.

186 Tamtéž, s. 39. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 52.

187 ERNST, G., *Tommaso Campanella*, In: The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

3.4 Campanella a náboženství

Náboženství je jedním z ústředních témat, kterému se Campanella prakticky ve všech svých dílech věnuje. Nejinak tomu je v jeho klíčovém spisu *Sluneční stát*, který je hlavním zdrojem této části práce, načež je pak v závěru kapitoly dán prostor i některým zajímavým myšlenkám, týkajícími se náboženství, která můžeme nalézt v jiných Campanellových spisech.

Je zajímavé, že ač byl Campanella nepochybně silně věřícím křesťanem, nezdá se, že v jeho ideálním státě, by muselo být státním náboženstvím právě křesťanství. Campanella přikládá roli náboženství ve státě velkou důležitost, nicméně nikde explicitně nezmiňuje, že státním náboženstvím ve Slunečním státě musí být nutně křesťanství.¹⁸⁸

Zároveň je ale křesťanství podle Campanelly jediným správným náboženstvím, což uvádí nejen ve *Slunečním státě*, ale i v jiných svých spisech – například v díle *Quod reminiscuntur*.¹⁸⁹

Nicméně se skutečně nezdá, že by náboženství, o kterém Campanella ve spise *Sluneční stát* pojednává, bylo křesťanství, ač jsou v textu zmiňovány i některé křesťanské prvky.

Campanella například uvádí: „[...] e in luoco assai onorato Gesù Cristo e li dodici Apostoli, che ne tengono gran conto.“ (Na velmi čestném místě jsem však spatřil obraz Ježíše Krista a dvanácti apoštolů, které hluboce ctí a velebí jako bytosti vyšší než lidi.)¹⁹⁰

A na jiném místě pak: „E credono che esser vero quel che disse Cristo delli segni delle stelle, sole e luna, li quali alli stolti non pareno veri, ma li venirà, come ladro di notte, il fin delle cose.“ (Věří pevně v pravdivost proroctví Ježíše Krista o znameních na slunci, měsíci a hvězdách, což u nás neuznávají někteří pošetilci, které zánik světa překvapí jako zloděj v noci.)¹⁹¹

Zmiňuje tedy Ježíše Krista a znalost občanů Slunečního státu jeho osoby a jeho proroctví, nicméně zároveň se zdá, že i přes tento fakt nejsou občané jeho ideálního státu křesťané.

3.4.1 Campanella a Bůh

Bůh, tak jak ho Campanella představuje ve *Slunečním státě*, je všudypřítomný, všemohoucí, vševědoucí a nejdobrotivější. Vše ve světě předvídá a vše uspořádává.¹⁹²

188 FERNS, C. *Narrating Utopia: Ideology, Gender, Form in Utopian Literature*. Liverpool: Liverpool University Press, 1999, s. 61.

189 BLUM, P.R. *Philosophy of Religion in the Renaissance*. Burlington: Ashgate Publishing Limited, 2010, s. 141.

190 CAMPANELLA, T. *La città del sole*. Op. cit. s. 6. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 12.

191 Tamtéž, s. 35. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 47.

192 Tamtéž, s. 38.

Bůh je pro Campanellu čistým bytím, jenž je jednoduché a nekonečné. Všechny stvořené bytosti participují na Boží moudrosti, moci a lásce. Bůh je vlastně podle Campanelly jedinou skutečně jsoucí entitou. Stvořené bytosti a věci jsou totiž odvozeny z nicoty, vzhledem k tomu že Bůh stvořil svět a všechny bytosti, nacházející se zde, z ničeho. A proto je jejich esence směsí jsoucího a nejsoucího.¹⁹³

Campanella ve svém utopickém díle uvádí, že obyvatelé Slunečního státu pozorují a poznávají Boha prostřednictvím slunce – to je jakýmsi živoucím obrazem Boha ve světě. Slunce se u nich těší velké vážnosti, vzhledem k tomu, že je považováno za určitý odraz Boha, nicméně podle Campanelly je pro ně uctíváníhodný jen a pouze samotný Bůh.

„Onorano il sole e le stelle come cose viventi e statue di Dio e tempi celesti; ma non l'adorano, e più onorano il sole. Nulla creatura adorano di latria, altro che Dio, e però a lui servono solo sotto l'insegna del sole, ch'è insegna e volto di Dio, da cui viene la luce e 'l calore ed ogni altra cosa. Però l'altare è come un sole fatto, e li sacerdoti pregano Dio nel sole e nelle stelle.“¹⁹⁴ (Slunce a hvězdy pokládají za živé bytosti, za boží sochy, za chrámy a živé nebeské oltáře, ale neklanějí se jim. Největší vážnosti se u nich těší slunce. Ale žádné stvoření nepokládají za hodné uctívání a zbožňování, neboť to prokazují jenom Bohu, a proto slouží jenom jemu. A Boha pozorují a poznávají v podobě slunce, které nazývají obrazem, tváří a živou sochou Boha, z něhož na všechno, co je pod ním, sestupuje světlo, teplo, život, tvůrčí síly a všemožná blaženost. Proto i oltář je u nich vybudován v podobě slunce a jejich kněží se klanějí Bohu ve slunci a hvězdách.)

Ve Slunečním státě uznávají jeho obyvatelé dva základní metafyzické principy: bytí a nebytí. Bytím je myšlen právě Bůh, zatímco nebytím se myslí nedostatek bytí, které je vlastně podmínkou každého vzniku. *„Fanno metafisici principi delle cose l'ente, ch'è Dio, e 'l niente, ch'è il mancamento dell'essere, come condizione senza cui nulla si fa.“* (Domnívají se, že jsou dva základní metafyzické pojmy. Bytí, to je nejvyšší Bůh, a nebytí, které je nedostatek bytí a nezbytná podmínka každého vznikání.)¹⁹⁵

Bůh je ve Slunečním státě vzývan v trojici. Obyvatelé státu Boha vidí jako nejvyšší moc, ze které vychází nejvyšší moudrost, a z nich pak dále vychází nejvyšší láska. Tato moc, moudrost i láska jsou všechny zároveň tím samým – Bohem. Na rozdíl od křesťanské tradice od sebe neodlišují jednotlivé osoby trojice jménem. Campanella píše: *„Qui ti stupisci ch'adorano Dio in Trinitate, dicendo ch'è somma Possanza, da cui procede somma Sapienza,*

193 VOLZ, J. *Tommaso Campanella*. In: The Catholic Encyclopedia Vol 3. New York: Robert Appleton Company, 1908, Dostupné na: <http://www.newadvent.org/cathen/03221b.htm>.

194 CAMPANELLA, T. *La città del sole*. Op. cit., s. 35 – 36. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 47 - 48.

195 Tamtéž, s. 37 – 38. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 50.

e d'essi entrambi, sommo Amore. Ma non conoscono le persone distinte e nominate al modo nostro.“ (Překvapující je, že Boha vzývají v trojici, říkajíce, že Bůh je nejvyšší moc, z níž pochází nejvyšší moudrost, která je také Bohem, a z nich láska, která je zároveň mocí i moudrostí. Přitom však nerozlišují jednotlivé osoby trojice podle jmen jako v našem křesťanství.)¹⁹⁶

3.4.2 Náboženství ve státě

V Campanellově ideálním státě hraje náboženství velice významnou roli. Campanella ho vnímá jako velmi důležitý jednotící prvek společnosti. V náboženství podle něho tkví jednotnost a pospolitost společnosti – ta se podle Campanelly bez náboženství neobejde.

Dalo by se v podstatě říct, že celý Campanellův utopický Sluneční stát je založen na náboženství. To reguluje a ovlivňuje každodenní život a všechny jeho aspekty.¹⁹⁷

Slunce, panovník Slunečního státu, je nejenom nejvyšší světskou autoritou ve státě, ale také nejvyšším kněžím.¹⁹⁸ Vysoce postavenými kněžími jsou i jeho tři spoluvládci – Moc, Moudrost a Láska. Pak je ve státě ještě dalších dvacet čtyři kněží, kteří jsou podřízeni jak samotnému Slunci, tak i jeho třem spoluvládcům.

Těmto kněžím se občané zpovídají ze svých hříchů, a kněží se pak dále zpovídají z těchto jejich hříchů třem spoluvládcům nejvyššího vládce a kněžího. Moc, Moudrost a Láska poté sdělují všechny tyto hříchy Slunci. Ten má pak díky tomuto zpovědnímu systému přehled o všech hříšných činech či hříšných myšlenkách ve státě. Při zpovědi sice není nikdo nikdy konkrétně jmenován, nicméně Slunce má i přesto velmi dobrou představu o tom, jaké hříchy jsou ve státě nejvíce páhány. „*E si confessano ali tre maggiori tanto li peccati propri, quanto gli strani in genere, senza nominare gli peccatori, e li tre poi si confessano al Sole. Il quale conosce che sorti di errori corrono e sovviene alli bisogni della città.*“ (Zpovídají se sami třem nejvyšším vládcům, jak ze svých, tak i z cizích hříchů, zevšeobecňují je, nikoho však nejmenují, ale poukazují hlavně na hříchy nejtěžší a nejškodlivější pro stát. Nakonec se tito tři vládci z těchto, i ze svých hříchů zpovídají samému Slunci, který tak pozná, jakým druhem hříchu stát nejvíce trpí, a vhodnými prostředky se stará o nápravu.)¹⁹⁹

Slunce se za všechny lidi ve státě modlí, dává jim rozhřešení, a vedle toho také nabízí Bohu lidské oběti. Ostatní kněží mají na starosti hlavně zpovědi, pak také zpěv žalmů Bohu, a v neposlední řadě také pozorování hvězd, a předpovídání budoucnosti na základě těchto pozorování.

196 Tamtéž, s. 38. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 50.

197 MAIER, H. (ed.), Přel. Bruhn, J. *Totalitarianism and Political Religions Volume III*. New York: Routledge, 2007, s. 103 – 104.

198 CAMPANELLA, T. *La città del sole*. Op. cit., s. 4.

199 Tamtéž, s. 32. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 44.

Takovýmto pozorováním hvězd lze podle Campanelly spatřit záblesky budoucnosti, zjevené Bohem, a díky nim lze tedy budoucnost i předpovídat. Na těchto předpovědích pak záleží celá řada státních záležitostí, mezi nimi i zemědělství či plození dětí.

Campanella píše: „*E questi dicono l'ora della generazione, e li giorni di seminare e raccogliere, e servono come mezzani tra Dio e gli uomini.*“ (Určují hodiny vhodné k oplodňování, dni setby, žní, vinobraní a jsou jakýmiśi tlumočníky a spojujícími článkem mezi Bohem a lidmi.)²⁰⁰

Ve státě probíhá obětování Bohu, při kterém -vzhledem k bigotní víře občanů Slunečního státu - není nutné někoho k oběti přemlouvat či nutit, oběti se totiž z řad občanů nabízejí sami. Lidské oběti jsou zde Campanellou považovány za nutné, ale zároveň také říká, že se nejedná o oběti na lidských životech, jelikož Bůh si nepřeje smrt.²⁰¹

O člověku, který se dobrovolně obětuje, aby si usmířil Boha za hříchy spáchané občany státu Campanella píše následující: „*Ed esso con orazioni e digiuni prega Dio, che riceva il pronto sacrificio suo; e così, dopo venti o trenta giorni, placata l'ira di Dio, torna a basso per le parti di fuore o si fa sacerdote; e questo è sempre onorato e ben voluto, perché esso si dà per morto, ma Dio non vuol che mora.*“ (On sám pak prosí Boha modlitbou a postem, aby přijal jeho dobrovolnou oběť. Po uplynutí dvaceti nebo třiceti dní, když je hněv Boží usmířen, stává se knězem, nebo (ale jen zřídka) se vrací dolů, avšak již po vnějším, pro kněze určeném schodišti. Takový člověk potom požívá velké vážnosti a úcty za to, že se sám zaslíbil smrti pro vlast. Avšak Bůh si smrt nepřeje.)²⁰²

Ve svém spise *Monarchia del Messia* (Spasitelova monarchie), Campanella vyjadřuje domněnku (ne nepodobnou té ve *Slunečním státě*), že ideální by bylo pokud by světský panovník a nejvyšší kněží byli jedna a ta samá osoba. Církevní moc a světská moc tak od sebe v ideálním případě nejsou odděleny. „*Se il mondo fusse governato da un solo uomo, prencipe et sacerdote, si viveria felice secolo, perché tutti i guai del mondo nascono o dalla guerra, o dalla peste o dalla fame, o dall'openione contraria alla native religione.*“²⁰³ (Pokud by světu vládnul jeden jediný člověk, vladař a kněží, nastalo by šťastné století, protože všechny nesnáze světa se rodí z válek, nebo z moru nebo z hladomoru, nebo z opačného názoru na vrozené náboženství.)

Podle něho by bylo takové státní zřízení velice příznivé a výhodné, jelikož lidé budou mnohem raději poslouchat někoho, o kom skutečně věří, že má svou autoritu a svou pravomoc vládnout od Boha. Zákony, vytvořené panovníkem a kněžím v jedné osobě, by

200 Tamtéž, s.33 V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 45.

201 Tamtéž, s. 33.

202 Tamtéž, s. 33. V českém překladu: CAMPANELLA, T. *Sluneční stát*. Op.cit., s. 44 – 45.

203 CAMPANELLA, T. *Monarchia del Messia*. Roma: Edizioni di storia e letteratura, 1995, s. 61.

podle Campanelly také byly mnohem více respektovány a dodržovány, a to právě z již zmíněného důvodu – jelikož by byly stanoveny někým, kdo byl svou svrchovanou mocí obdařen od samotného Boha.

Campanella zde také dále zmiňuje, že pokud by se celý svět sjednotil pod vládu takovéto osobnosti, která by měla moc světskou i kněžskou, nastal by „zlatý věk“ - nebyl by již důvod k válkám, ze světa by zmizel hladomor, stejně jako i morové epidemie, a Campanella pak dále líčí další výhody, které by měla tato teokratická forma státu.²⁰⁴

Campanella byl striktně proti využívání náboženství jako nástroje k politickým cílům, což dal najevo zejména ve svém díle *Atheismus triumphatus*. Náboženství je pro něho něco, co má vést člověka k Bohu, a ne něco, co by mělo být zneužíváno k vládním či jiným politickým účelům. K jeho nelibosti podle něho vladaři často modifikují náboženství, využívají ho k různým politickým potřebám, a je pro ně často pouhým prostředkem, jak si udržet či získat moc.²⁰⁵

Campanella toto pojetí náboženství kritizuje a tvrdí, že tímto přístupem k náboženství, jakožto k nástroji politiky, popírají politikové samotného Boha a také přirozenost, která je náboženství vlastní. Náboženství je pro Campanellu součástí přirozeného řádu věcí. Dále také uvádí, že je náboženství velmi důležitým spojujícím principem každé politické organizace. Žádný stát by podle něho bez náboženství dlouho nevydržel, a velmi rychle by zanikl.²⁰⁶

204 Tamtéž, s. 61 – 62.

205 MAIER, H. (ed.), Přel. Bruhn, J. *Totalitarianism and Political Religions Volume III*. New York: Routledge, 2007, s. 103.

206 ERNST, G. "Tommaso Campanella", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

3.5 Campanellův pravděpodobný záměr při psaní „La città del sole“

Campanellův záměr při psaní jeho nejznámějšího díla, kterým *Sluneční stát* bezpochyby je, není těžké odhadnout, ač o něm sám Campanella nikde ve svém díle explicitně nepíše.

V případě Slunečního státu se zcela očividně jedná o utopii, o které si sám Campanella pravděpodobně nemyslel, že by mohla se vším všudy opravdu existovat. Nemožnost realizace utopie vyplývá už z její samotné podstaty. Utopie je zkrátka vždy jakýmsi nerealizovatelným ideálem. Samotný výraz „utopie“, který je neologismem anglického myslitele Thomase Mora, pochází z řeckých slov *topos* (místo) a *ou* (slovo označující zápor). Dalo by se tedy říct, že novotvar „utopie“ znamená ve volnějším překladu něco jako „nikde“.²⁰⁷

Nereálnost funkčnosti takového státu, jaký Campanella popisuje ve svém díle, můžeme nakonec více či méně vidět na mnohých příkladech z lidské historie, ve které proběhly určité snahy nastolit v některých státech podobný „pospolitý“ a kolektivistický systém, jaký Campanella popisuje ve *Slunečním státě*, a který nejednou nesl podobné znaky jako systém v Campanellově *Slunečním státě*.

Utopie v podstatě nikdy nenabízí alternativu k reálné situaci, jejím cílem je prostě reálnou situaci kritizovat.²⁰⁸ Zdá se, že přesně to ve svém díle dělá i Campanella.

Ve *Slunečním státě* popisuje Campanella ideální a bezchybný stát, který je v naprostém kontrastu s realitou tehdejší doby. Ve *Slunečním státě* vládne pořádek, harmonie a mír, což velmi ostře kontrastuje se skutečným stavem Campanellovy doby, ve které bylo takřka na denním pořádku násilí, chaos či války. Tímto postavením ideální společnosti proti společnosti reálné Campanella reálnou společnost podrobuje kritice.²⁰⁹

To, že Campanella toto své dílo pojímal jako utopii – v praxi nerealizovatelnou, a nikoliv jako opravdu reálnou možnost uspořádání společnosti, lze odvodit z některých určitých prvků v tomto jeho spise.

Není zcela bez zajímavosti zmínit, že si Campanella pro své dílo zvolil v podstatě stejnou formu, jakou má jedno z nejvýznamnějších politických děl západní filosofické tradice, popisující utopickou společnost, která má mnoho velice podobných znaků se společností ve *Slunečním státě*. Jedná se o Platónovu *Ústavu*. Fakt, že Campanella použil ve *Slunečním státě* také formu dialogu, a že jeho ideální stát se v mnohém podobá tomu Platónovu, se nezdá být úplnou náhodou, a mohlo by to naznačovat, že Campanella se staví ke svému dílu jako k

207 BLECHA, I. *Filosofický slovník*. Olomouc: FIN, 1995, s. 311.

208 PARRINDER, P. (ed.) *Learning from other worlds: estrangement, cognition and the politics of science fiction and utopia*. Liverpool: Liverpool University Press, 2000, s. 247.

209 ERNST, G., *Tommaso Campanella*, In: The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

utopii, a nepovažuje uskutečnění jím popisovaného státu za reálné.

Dále je v Campanellově díle možné najít nejrůznější náznaky kritiky společnosti jeho doby, což by také mohlo být viděno jako potvrzení teze, že cílem sepsání *Slunečního státu* byla kritika společnosti, z čehož v podstatě vyplývá další podstatný fakt – že Campanella nechtěl napsat jen jakýsi popis ideální společnosti a ideálního státu, který by on sám považoval za realizovatelný, ale vzhledem k tomu že jeho cílem byla hlavně kritika současného stavu věcí, neuvažoval svůj Sluneční stát jako uskutečnitelný.

V Campanellově díle tedy můžeme nalézt kritiku soukromého vlastnictví, stejně jako i kritiku feudálního uspořádání společnosti.²¹⁰ V díle také můžeme nalézt kritiku Aristotela, ale i obhajobu astronomů Mikuláše Koperníka a Klaudia Ptolemaia.²¹¹

Zdá se, že Campanella, který ve všech svých filosofických spisech kladl velký důraz na přírodu a hlavně pak na soulad lidského života a přírody, kritizuje také to, že soudobá společnost nežije v souladu s přírodou, jak by si on sám představoval.²¹²

Jak již bylo uvedeno výše, dalo by se říct, že hlavním cílem Campanellova díla byla zřejmě kritika společnosti, kterou provedl prostřednictvím kontrastu mezi realitou a ideálem, a že své dílo bral jako nerealizovatelnou utopii.

210 CAMPANELLA, T. *La città del sole*, Op. cit., s. 7 – 9.

211 Tamtéž, s. 35.

212 ERNST, G., *Tommaso Campanella*, In: The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na: <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

4. Závěrečné shrnutí a konfrontace

Niccolò Machiavelli a Tommaso Campanella jsou na první pohled dvě velmi odlišné osobnosti. Stejně tak jejich politické myšlení, prezentované v jejich klíčových dílech *Vladař* a *Sluneční stát*, se zdá být velice rozdílné.

I když je nepochybně pravdou, že rozdílů je mezi těmito dvěma mysliteli o poznání více než podobností, přesto se mezi jejich politickými myšlenkami rozhodně dají najít jisté paralely. Je tomu tak, ačkoliv třeba sám Campanella si možná tyto podobnosti vůbec neuvědomoval či nepřipouštěl. Machiavelliho názory totiž ve svých spisech kritizoval, a samotného Machiavelliho dokonce v díle *Atheismus triumphatus* označil za kacíře a pseudo-politika.²¹³

Před přistoupením k ukázce zmíněných podobností, je nejdříve třeba v krátkosti shrnout zásadní body, ve kterých se Machiavelli a Campanella ve svých dílech zcela odlišují.

Prvním bodem, na který je třeba poukázat, je rozdílnost mezi oběma autory v popisu ideálního panovníka.

Není zcela bez zajímavosti, že v Campanellově ranějším díle *Monarchia di Spagna*, které časově předcházelo *Sluneční stát*, a kde také pojednává o ideálním panovníkovi, je možné najít nejednu podobnost s ideálním Machiavelliho panovníkem, popisovaným ve *Vladaři*. Dokonce by se mohlo zdát, že Machiavelliho spisy mohly být přímým zdrojem inspirace pro toto Campanellovo dílo.²¹⁴

Tato bakalářská práce se nicméně primárně zabývá srovnáním myšlenek, uvedených ve spisech *Vladař* a *Sluneční stát*, a v těchto dílech není pojetí osoby panovníka zcela podobné.

Jak bude ukázáno i v dalších bodech tohoto srovnání, jedním z hlavních důvodů, které způsobují velké odlišnosti mezi Machiavelliho a Campanellovým dílem je ten, že Machiavelli na svět pohlíží velice realisticky. Ukazuje věci tak jak opravdu jsou, nijak se nesnaží svět idealizovat, spíše naopak uvádí, že ideální svět je v praxi nemožný. Na druhé straně Campanellovo dílo je čirou utopií, ukazuje ideální společnost, existující v ideálních (tedy vlastně neexistujících) podmínkách.

Tento opačný přístup obou autorů lze pak vidět i v jejich pojednání o správném panovníkovi. Machiavelli popisuje vladaře jako reálnou osobu, která má kladné i záporné vlastnosti, a tomuto panovníkovi navíc radí, aby nejednal vždy zcela morálně, a aby někdy

213 KAHN, V. *Machiavelli's reputation to the 18th century*. In: Najemy, J.M. Cambridge Companion To Machiavelli. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 244 – 245.

214 ADDANTE, L. Campanella e Machiavelli: indagine su un caso di dissimulazione. In: Studi storici, XLV, 3, 2004, s. 727 – 729.

využíval i vlastnosti, které jsou často společností viděny jako špatné. Uvádí, že není důležité, aby měl panovník všechny dobré vlastnosti, úplně postačí, když se bude lidem pouze jevit, že je má.²¹⁵

Campanella naproti tomu ve svém díle uvádí, že panovník by skutečně všechny dobré vlastnosti mít měl. Vládce pak dále popisuje značně idealisticky a v samých superlativech.

Odlišností je také to, že Machiavelliho vladař působí ve státě, který funguje jako monarchie, Campanellův vládce, který je nejen hlavou státu ale i církve, vládne teokraticky.

Pokud jde o každodenní život běžného občana ve státě, Machiavelliho občané jsou samozřejmě podřízeni svému vládcovi, nicméně jsou v podstatě svobodní. U občanů Campanellova Slunečního státu tomu tak není. Občané jsou zde denodenně pod státní kontrolou, stát do značné míry zasahuje do všech aspektů jejich života. Veškerý osobní majetek, stejně jako i vlastní ženy a děti jsou jim zapovězeny v rámci ochrany státu před jeho rozvrácením.²¹⁶ Machiavelli tvrdí v podstatě přesný opak. Ve svém díle píše, že ve státě bude klid a občané se nebudou proti panovníkovi bouřit, pokud jim nebude brát jejich majetek, ženy a čest.

Dalším bodem, ve kterém se Machiavelli a Campanella od sebe výrazně liší je jejich pohled na otázky etiky. Právě kvůli radám jak by se měl chovat ideální panovník, které Machiavelli dává ve svém díle, a které Campanella považoval za značně amorální, Campanella Machiavelliho ostře kritizoval.²¹⁷

Zatímco Machiavelli nabízí ve svém díle naprosto realistický a nijak neidealizovaný pohled na člověka a na lidskou povahu, u Campanelly nalézáme takřka opačný postoj; jeho pohled na správné chování je - na rozdíl od Machiavelliho - značně idealistický.

Machiavelliho etika se ve své podstatě snaží ukázat blízkost lidské a zvířecí povahy, naproti tomu Campanella se ve svém díle zmiňuje o tom, že člověk je více než zvíře, které je zcela ovládáno svými pudy.²¹⁸

Campanella a Machiavelli se také liší ve svém pojetí pojmu „ctnost“. Machiavelli tvrdí, že vlastnosti, které jsou obecně považovány za dobré a ctnostné, takové vždy být nemusí. Proto také vladaři radí, aby ne vždy jednal v duchu těchto vlastností. Campanella ale prosazuje důležitost tradičních ctností.

Rozdílné jsou i samotné definice pojmu „ctnost“ dle těchto dvou autorů. Machiavelli vidí ctnost jako cosi, co umožňuje člověku jednat vždy dle toho, co si právě žádají okolnosti.

215 MACHIAVELLI, N. *Il principe*. Op. cit., s. 284.

216 CAMPANELLA, T. *La città del sole*. Op. cit., s. 7.

217 ERNST, G., *Tommaso Campanella*, In: The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), dostupné na <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

218 ERNST, G., *Tommaso Campanella*, In: The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), dostupné z <http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

Jedná se v podstatě o schopnost vhodně kombinovat tradiční ctnosti s tradičními „nectnostmi“, tak aby to bylo v určité konkrétní situaci výhodné.²¹⁹ Campanellovo pojetí tohoto pojmu je o poznání tradičnější. Ctnost je pro něho silou, která umožňuje člověku jednat čestně a morálně.²²⁰

Dobro a zlo, stejně jako i dobré či zlé skutky, je podle Machiavelliho nutné posuzovat podle aktuálních okolností, neexistuje pro něj žádné absolutní dobro ani absolutní zlo. U Campanelly se tato jistá relativita nenachází, dobro je zkrátka vždy dobro, a analogicky je to pak i se zlem.

Podle Machiavelliho se nemůže panovník (a vlastně ani nikdo jiný) chovat vždy za každých okolností naprosto morálně a správně, a to z toho důvodu že svět kolem nás, stejně jako i lidé kteří v něm žijí s námi, není dokonalý. Proto se člověk nemůže, a ani by se neměl, chovat vždy správně a ctnostně. Campanellův ideální panovník, stejně jako i ostatní lidé, tak jak je prezentuje ve *Slunečním státě*, se ideálně a dokonale chovají, anebo se o to alespoň snaží. Nicméně jejich situace je zcela jiná, vzhledem k tomu že Sluneční stát je dokonalým společenstvím, a proto je možné se zde chovat zcela morálně za každých okolností. Sám Machiavelli ve *Vladaři* píše, že ideální chování je možno jen v ideálním společenství.²²¹ Připouští dokonce, že by bylo dobré, pokud by se panovník i občané chovali vždy správně, nicméně považuje to za naprosto nerealistické.

Dalším důležitým bodem, ve kterém se Machiavelliho a Campanellův pohled na svět ve značné míře odlišuje, je otázka náboženství, což naznačuje již fakt, že Machiavelliho postoj k náboženství a víře byl pravděpodobně spíše vlažnější, zatímco Campanella byl hluboce věřícím člověkem. Je ale pravdou, že i přes tuto rozdílnost byli oba velkými kritiky církve a jejich soudobých poměrů.

Jedním ze dvou nejvýraznějších rozdílů mezi Machiavellim a Campanellou v jejich pojetí náboženství je to, že Machiavelli viděl náboženství v podstatě jako pouhý nástroj, který by měl sloužit vladařům a politikům k udržení pořádku a poslušnosti ve státě. S tímto názorem Campanella velmi striktně nesouhlasil, a Machiavelliho za tuto myšlenku značně kritizoval. Náboženství pro něj bylo mnohem více než pouhý prostředek k udržení politické moci.

Druhý rozpor pak spočívá v pohledu na (ne)oddělení státní a církevní moci. Machiavelli je pro striktní oddělení těchto dvou složek, kdežto Campanella se naopak vyslovuje pro jejich sloučení a za ideální považuje situaci, kdy by byl představitel nejvyšší světské moci spojen v

219 STRAUSS, L. *Eseje o politické filosofii*. Přel. M. Mocek. Praha: OIKOYMENH, 1995, s. 70.

220 ERNST, G. *Tommaso Campanella: The Book Of Body And Nature*. London: Springer Science & Business Media, 2010, s. 56.

221 GRANT, R.W. *Hypocrisy And integrity: Machiavelli, Rousseau and the ethics of politics*. Chicago: University Of Chicago Press, 1997, s. 18.

jedné osobě s představitelem nejvyšší církevní moci.

Posledním důležitým rozporuplným bodem mezi Machiavellim a Campanellou je jejich pohled na případnou (ne)uskutečnitelnost situace, o které pojednávají ve svých dílech.

Jak již bylo uvedeno výše v této práci, Machiavelli nepochybně věřil možné realizaci sjednocené Itálie, která by měla ve svém čele silného panovníka. Campanella pravděpodobně ve skutečnou realizaci svého Slunečního státu nevěřil, psal ho jako čirou utopii, a byl si nemožnosti existence takového ideálního státu zcela vědom.

Přestože Machiavelli a Campanella se tedy zdají být dvěma autory, u kterých by se daly jen ztěžít najít nějaké paralely, ve skutečnosti je pravdou, že je v jejich dílech možné najít nejednu podobnost.

I když se v některých aspektech v pojetí ideálního panovníka od sebe Machiavelli s Campanellou liší, nelze si nepovšimnout i určitých podobností.

Jak podle Machiavelliho, tak i podle Campanelly, by měl být ideální panovník silnou osobností, která nebojácně a autoritativně stojí v čele státu, a pod jehož přísnou – ale zároveň ne tyranskou – vládou je stát jednotný, a vzkvétá. Panovník by měl mít co největší podíl na státní moci, ideálně by měl mít moc absolutní a nijak neregulovanou, a všechny úřady i všichni lidé ve státě by měli podléhat jeho moci.

Tématem, ve kterém se Machiavelli a Campanella až na jednu poměrně podstatnou věc neshodnou, je náboženství. Jak již bylo uvedeno výše, Machiavelliho praktické a nekonvenční pojetí náboženství se od Campanellova pojetí tradičnějšího velmi liší. I přesto ale lze nalézt v pohledu na náboženství obou myslitelů určitý společný styčný bod.

Tím je fakt, že se oba dva dívali na náboženství jako na velmi důležitý jednotící prvek, který je schopen udržet ve společnosti stabilitu a řád. Oba se v podstatě shodovali v tom, že bez náboženství by bylo velice složité, a možná že zcela nemožné, udržet uvnitř státu pořádek. Náboženství a víra tedy hrají podle Machiavelliho i podle Campanelly ve státě velice důležitou roli.

Třebaže na morálku a lidské jednání mají Machiavelli a Campanella zcela odlišné názory, určitou shodu lze nalézt v tom, že se oba domnívali, že člověk disponuje svobodnou vůlí. Je tedy zcela v lidské moci zvolit si, jak se rozhodovat, jak jednat a jak se bránit či nebránit různým možným smyslovým svodům. Ani podle jednoho z těchto dvou myslitelů není člověk žádnou loutkou bez možnosti vlastního svobodného rozhodování, které by její osud určovala nějaká vyšší moc.

Poslední, a velice důležitou, podobností mezi Machiavellim a Campanellou je fakt, že se oba ve svých klíčových dílech staví poměrně kriticky k soudobé společnosti a ke světu, ve

kterém žili. Nemusí se to na první pohled zdát zcela zřejmé, jelikož každý z nich volí jiný nástroj, jak společnost kritizovat. Jak již bylo řečeno na začátku této kapitoly, Machiavelli je realistou, a přesně tak se prezentuje i ve svém díle, když kritizuje lidskou špatnost a zkaženost světa, ve kterém je podle něho zcela zbytečné se chovat nějak ctnostně.

Campanella bere kritiku společnosti z opačného konce, jelikož ji provádí prostřednictvím zobrazení dokonale fungující utopické společnosti v ideálním světě, na čemž ukazuje nedokonalost a špatnost světa skutečného.

Jak lze tedy vidět, mezi Machiavelliho dílem *Vladař* a Campanellovým dílem *Sluneční stát* je rozhodně více odlišností než podobností, což je dáno zejména naprosto odlišným přístupem obou autorů, který ve svých dílech zaujali. Zatímco tedy Machiavelli popisuje osobu panovníka a fungování státu bez jakékoliv idealizace, Campanellova deskripce, popisující panovníka i stát v zcela utopickém a idealistickém duchu, je té Machiavelliho zcela opačná.

Zdá se ale že oba, i přestože každý volí zcela odlišný přístup, kritizují společnost, ve které vidí mnohé nedostatky, stejně jako si oba dva přejí mít v čele jednotného a nerozdrobeného státu silného a autoritativního vladaře.

5. Resumé

Cílem této bakalářské práce bylo představení dvou významných děl italské politické filozofie: *Vladař* Niccola Machiavelliho a *Sluneční stát* Tommasa Campanelly, jejich analýza, a následná konfrontace.

Niccolò Machiavelli (1469 – 1527) a Tommaso Campanella (1568 – 1639) jsou oba považováni za velmi význačné italské myslitele, a vliv jejich klíčových děl je v politickém myšlení západoevropské tradice rozhodně patrný.

Po krátkém úvodu, který je zároveň první kapitolou následuje hlavní část práce.

Druhá kapitola je věnována Niccolu Machiavellimu. Nastiňuje nejprve pro lepší pochopení jeho myšlení historický kontext doby, ve které Machiavelli žil, a dále pak ve zkratce shrnuje nejdůležitější životní fakta Machiavelliho života, stejně jako i jeho literární tvorbu. Poté se soustředí na rozbor díla *Vladař* a ukazuje, jak se v tomto spisu staví k těmto vybraným tématům: ideální panovník, etika a náboženství.

Ve třetí kapitole je představena osobnost Tommasa Campanelly, je zde popsán historický kontext, život, i dílo tohoto autora. Pak následuje analýza spisu *Sluneční stát*, která sleduje Campanellův postoj ke stejným vybraným tématům, kterým byla věnována pozornost i při analýze Machiavelliho díla.

Na konci druhé i třetí kapitoly je zahrnuta kratší úvaha o pravděpodobném záměru Machiavelliho a Campanelly při psaní jejich děl, jež jsou hlavním předmětem zkoumání této práce.

Poslední částí této bakalářské práce je závěrečné shrnutí výsledků obou analýz a jejich následná konfrontace. Právě závěrečná konfrontace byla hlavním cílem této práce, a ukazuje, že ač jsou všeobecně názory Machiavelliho a Campanelly nazírány jako odlišné, dají se mezi nimi také najít některé zajímavé podobnosti. Tato práce ukazuje, že tyto podobnosti spočívají zejména v pojetí osoby ideálního panovníka, pohled na náboženství jakožto důležitý jednotící princip a kritický náhled na soudobou společnost.

Naproti tomu jako největší rozdíl mezi těmito dvěma autory se zdá být způsob, jakým přistupují ke kritice společnosti.

Machiavelli volí naprosto realistický přístup, snaží se ukazovat věci v jejich pravé podobě, jaké jsou doopravdy, a ne tak jaké by měli být. Stále se drží reality a vyhýbá se ve svém díle jakékoliv idealizaci skutečnosti. Campanella volí v podstatě opačný přístup, od reálného světa se ve svém spise odvrací ke světu ideálnímu, a jeho dílo je tak ve všech směrech čirou utopií, která nemá s realitou nic společného.

6. Riassunto

Il motivo della tesi di laurea era presentare due importanti opere della filosofia politica italiana: *Il Principe* di Niccolò Machiavelli e *La città del sole* di Tommaso Campanella, far l'analisi, e poi confrontare queste due opere.

Niccolò Machiavelli (1469 – 1527) e Tommaso Campanella (1568 – 1639) sono considerati i pensatori italiani molto salienti e l'influenza delle loro opere più importanti nella tradizione della filosofia politica europea è inequivocabile.

Un breve introduzione, cioè anche il primo capitolo, è seguito dalla parte principale della tesi.

Il secondo capitolo è dedicato a Niccolò Machiavelli e dapprima parla del contesto storico nel quale Machiavelli viveva, della vita di Machiavelli e anche delle sue altre opere. Poi nella questa parte la tesi si concentra su analizzare un trattato *Il Principe* e dimostra l'opinione sui questi obiettivi scelti: il principe ideale, l'etica e la religione.

Nel terzo capitolo è presentato Tommaso Campanella, ci è descritto il contesto storico, la vita e l'opera del questo autore. Poi insegue l'analisi dell'opera *La città del sole*, che si concentra sui stessi obiettivi scelti come l'analisi dell'opera *Il Principe*.

Alla fine del secondo e del terzo capitolo è presentata una breve considerazione del motivo presumibile di Machiavelli e Campanella per scrivere l'opere che sono analizzate nella questa tesi.

L'ultima parte della tesi è il sommario dei risultati dell'analisi e la confrontazione dei questi risultati.

La confrontazione conclusiva era l'interesse principale della tesi e dimostra, benché l'idea di Machiavelli e l'idea di Campanella sono viste come molto differenti, è possibile di trovare alcune similitudine interessanti. Come la tesi dimostra, queste similitudine sono particolarmente la concezione del principe ideale, l'opinione che la religione ha il ruolo dell'unificatore importante nello stato, e la posizione critica verso la società.

La differenza più fondamentale tra Machiavelli e Campanella è probabilmente il loro modo di criticare la società.

Machiavelli è il realista e vuole far vedere le cose come sono in realtà e non come sarebbe dovute essere. Scrive della realtà e non idealizza le cose reali. Campanella scrive in fondo il suo scritto in modo avversario. Si allontana dal mondo reale al mondo ideale e la sua opera è l'utopia assoluta che è totalmente differente dalla realtà.

7. Summary

The aim of this bachelor thesis was to present two important works of Italian political philosophy: *The Prince* by Niccolò Machiavelli and *The City of the Sun* by Tommaso Campanella, to analyse these works and then confront them with each other.

Niccolò Machiavelli (1469 – 1527) and Tommaso Campanella (1568 – 1639) are considered very notable Italian thinkers, and the influence of their crucial works in the tradition of Western European political philosophy is apparent.

A short introduction, that is also the first chapter of this work, is followed by the core part of the thesis.

Second chapter is dedicated to Niccolò Machiavelli and firstly presents historic context of Machiavelli's life, the basic life's facts as well as his literal works. Then in this chapter this thesis concentrates on an analysis of the treatise *The Prince* and shows Machiavelli's views on selected topics which are: the ideal prince, ethics and religion.

Third chapter presents Tommaso Campanella, it describes historic context, life and works of this author. This is followed by an analysis of the work *The City of the Sun*, which concentrates on the same selected topics as the analysis of Machiavelli's *The Prince*.

At the end of the second chapter as well as at the end of the third chapter is presented a brief consideration of Machiavelli's and Campanella's presumable aim while writing their works, that are being analyzed in this thesis.

The last part of this thesis is a conclusion of the results derived from the both analysis and their confrontation.

The concluding confrontation was the main objective of this thesis, and shows that although Machiavelli's and Campanella's ideas are usually viewed as very different, some interesting similarities can be found between them nevertheless. This thesis shows that these similarities are especially the concept of ideal prince, a view of the religion as an important unifier in the state, and a critical approach to the society.

The most significant difference between Machiavelli and Campanella is appeared to be their way of criticising the society.

Machiavelli is a realist and he tries to show things how they really are, and not how they should be. He sticks to the reality in his work, and avoids idealising anything in every way. Campanella in fact has an opposite approach in his treatise. He turns away from the real world to the ideal world and his work is a plain utopia and has nothing to do with reality.

8. Seznam použité literatury

Primární literatura:

Campanella, Tommaso. *La città del sole*. Roma: Newton & Compton, 1995. Dostupné na: http://www.letteraturaitaliana.net/pdf/Volume_6/t332.pdf.

Campanella, Tommaso. *Sluneční stát*. Přel. Jiřina a Otakar Mohylovi. Praha: Mladá fronta, 1979.

Campanella, Tommaso. *Le poesie*. Torino: Einaudi, 1998. Dostupné na: http://www.letteraturaitaliana.net/pdf/Volume_6/t136.pdf.

Campanella, Tommaso. *Monarchia del Messia a cura di Vittorio Frajese*. Roma: Edizioni di storia e letteratura, 1995.

Machiavelli, Niccolò. *Tutte le opere a cura di Mario Martelli*. Firenze: Sansoni, 1971.

Machiavelli, Niccolò. *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio*. Firenze: Barbèra, 1886.

Machiavelli, Niccolò. *Vladař*. Přel. Josef Hajný. Praha: Nakladatelství XYZ, 2012.

Machiavelli, Niccolò. *Mandragora: Belfagor*. Přel. Jaroslav Pokorný. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1956.

Sekundární literatura:

Addante, Luca. *Campanella e Machiavelli: indagine su un caso di dissimulazione*. In: *Studi storici*, XLV, 3, 2004.

Baldacchini, Michele. *La vita di Tommaso Campanella*. Napoli: Manuzio, 1847.

Benner, Erica. *Machiavelli's Ethics*. Princeton: Princeton University Press, 2009.

Blecha, Ivan. *Filosofický slovník*. Olomouc: FIN, 1995.

Blum, Paul Richard. *Philosophy of religion in the Reinassance*. Burlington: Ashgate Publishing Limited, 2010.

Ernst, Germana. *Tommaso Campanella: The Book Of Body And Nature*. London: Springer Science & Business Media, 2010.

Ernst, Germana. "Tommaso Campanella", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2010 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na :
<http://plato.stanford.edu/archives/fall2010/entries/campanella/>.

Falorsi, Guido et al. *La vita italiana nel seicento: conferenze tenute a Firenze nel 1894*. Milano: Fratelli Treves, 1895.

Ferns, Chris. *Narrating Utopia: Ideology, Gender, Form in Utopian Literature*. Liverpool: Liverpool University Press, 1999.

Firpo, Luigi. *Bibliographia degli scritti di Tommaso Campanella*. Torino: Bona, 1940.

Gardner, Edmund Garatt. *The Story Of Florence*. London: J.M.Dent & co., 1920.

Geiss, Imanuel. *Dějiny světa v souvislostech*. Přel. Dagmar Moravcová. Praha: IŽ, s.r.o, 2002.

Grant, Ruth Weissbourd. *Hypocrisy and Integrity: Machiavelli, Rousseau and the ethics of politics*. Chicago: University of Chicago Press, 1997.

Maier, Hans. *Totalitarianism and Political Religions Volume III*. Přel. Jodi Bruhn. New York: Routledge, 2007.

Mansfield, Harvey C. *Machiavelli's virtue*. Chicago: University Of Chicago Press, 1998.

Maurois, André. *Dějiny Francie*. Přel. Adriena Borovičková, Miroslav Drozd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1994.

Mieli, Paolo. *Il cinquecento: Il rinascimento. Machiavelli e Guicciardini*. Milano: Corriere della sera, 2005.

Mieli, Paolo. *Il seicento. Bruno, Campanella, Galilei*. Milano: Corriere della sera, 2005.

Motzo Dentice di Accadia, Cecilia. *Tommaso Campanella*. Firenze: Firenze Valecchi, 1921.

Najemy, John M. *Cambridge Companion To Machiavelli*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.

Nederman, Cary. "Niccolò Machiavelli", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2009 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Dostupné na:

<http://plato.stanford.edu/archives/fall2009/entries/machiavelli/>.

Parrinder, Patrick. *Learning from other worlds: estrangement, cognition and the politics of science fiction and utopia*. Liverpool: Liverpool University Press, 2000.

Pelán, Jiří. *Slovník italských spisovatelů*. Praha: Libri, 2004.

Piomalli, Antonio. *Storia della letteratura italiana*. Cassino: Garigliano, 1987; edizione elettronica 2007. Dostupné na: <http://www.storiadellaletteratura.it>.

Procacci, Giuliano. *Dějiny Itálie*. Přel. Drahoslava Janderová, Bohumír Krípa, Kateřina Vinšová. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

Roush, Sherry. *Selected Poems of Tommaso Campanella*. Chicago: The University of Chicago Press, 2011.

Skinner, Quentin. *Machiavelli*. Přel. Stanislava Pošustová-Menšíková. Praha: Argo, 1995.

Skinner, Quentin. *Machiavelli: A very short introduction*. New York: Oxford University Press Inc., 2000.

Strauss, Leo. *Eseje o politické filozofii*. Přel. Michal Mocek. Praha: OIKOYMENH, 1995.

Valeš, Lukáš. *Dějiny politických teorií*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.

Villari, Pasquale. *Niccolò Machiavelli e i suoi tempi*. Milano: U.Hoepli, 1912.

Viroli, Maurizio. *Machiavelli's God*. Přel. Antony Shugaar. Princeton: Princeton University Press, 2010.

White, Michael. *Machiavelli: Nepochopený muž*. Přel. Gerik Císař. Praha: BB/art, 2006.

The Catholic Encyclopedia Vol 3. New York: Robert Appleton Company, 1908. Dostupné na: <http://www.newadvent.org/cathen/03221b.htm>.